

Búvópatak

Polgári, kulturális és társadalmi havilap

2020. június – XIX. évfolyam 6. szám

Ára: 560 Ft

*Nincs lágyabb, mint a víz,
mégis a köveket kivájjá:
nincs külön nála.*

Lao-ce: Az út és erény könyve,
részlet

Európa
Trianonja

2

Csapó Endre írása

Körmendi Lajos
Trianonról

4

Rideg István dolgozata

Délvidéki
vendetta

6

*Sziki Károly
prózája*

Lepketánc

12

*Turbók Attila
versfüzére*

Trianon
haszonélvezői

14

*Szilágyi Károly
tanulmánya*

A dógzós ember

20

Benke László novellája

A lélek nyomában

25

*Varga Domokos György
készülő kettőskönyvéből*

KERESZT I.
Budaházi Tibor festménye

CSAPÓ ENDRE

Európa

Trianonja

Közép-Európa két térképét látja az Olvasó. A térképek címében jelölt két dátum között kilenc év különbség van. E nagyon rövid időben olyan szembeötlően nagy változás történt Európában, ami példátlan Európa addigi történetében. Ilyen méretű változás nyomában sorrendben előbb a pusztulás eseményei zajlanak le, mielőtt az új helyzetben kialakul az új modell. Ma az első szakasz elején járunk.

Európa történelmi atlaszaiból elénk tárul az örök változás ténye, ha követjük az ókori ábrázolástól napjainkig terjedő változatokat, kimondhatjuk, hogy változatlan szabály a folyamatos változás Európában. Ehhez hozzáadhatjuk azt a tételt is, hogy a Föld népeinek történelmére az európai változások jelentették az igazodást és viszonyulást. Mindemellett ilyen gyors és meredek változtatás Európa történetében eddig nem volt. A népvándorlás is évszázadokon át folyt le, és inkább kiegészített, mint rombolt. Kimondható, hogy éppen az egymás közelébe telepedett népelemek összecsiszolódó folyamatában alakult ki az örökké nyugtalan, a fejlesztés lázában égő Európa. Ez a folyamat nem is zárult még le...

Ötvöző elemei voltak a görög-római kultúra öröksége, a kereszténység, a művészetek, a tudományok fejlődése, az iparosodás, a közlekedés, a társadalomépítés... csak a legfőbbeket említve.

*Ilyen méretű változás nyomában
sorrendben előbb*

„a pusztulás eseményei zajlanak le...

Közép-Európa történetében a legizgalmasabb fél évszázad a XIX. század második felében érkezett meg, eljött a nyugati fejlődéshez való felzárkózás minden feltétele.

A baloldali térkép olyan Európát mutat, amely a legjobb úton haladt valamilyen szerves fejlődéssel a földrészt egységesülése felé. Nem volt hibátlan. Például a lengyeleknek nem volt országuk. Egyéb kisebb népeknek autonómia szolgálhatna volna önrendelkezés-igényüket.

Ami jó volt abban az elrendezésben, a Közép-Európára „rátoró” ipari fellendülés csak nagy országegységekben lehetett eredményes. Egész Európa érdeke volt abban a helyzetben, hogy a földrész keleti fele utolérje a nyugatiak fejlődési menetét. Ez az Osztrák–Magyar Monarchiában rövid két évtized alatt elérhető volt. Oroszország felzárkózásához még szükséges volt fél évszázad is, de megvolt hozzá a cári udvar egyetértése. Fejlődőben volt egy olyan kontinentális nemzetköziség, amiben a nemzetek közötti kapcsolatok a közös érdekek mentén fejlődtek. Közös érdek volt a vasút és úthálózat kiépí-

tése, a kulturális, tudományos, művészeti együttműködő versengés, egymást megismerő turizmus – és sorolható lenne minden egyéb téren. (Egyedül a sport terén maradt meg ez a fajta érték-nemzetköziség.)

Világunknak ez a menetrendje megtört, véget ért a kilenc év alatt.

Németország gazdasági növekedése a globális téren felkeltette a brit birodalom és főként Franciaország félelmét, mert utóbbinak erős törekvése volt gazdaságilag és politikailag megtelepedni a balkáni, levantei országokban. Szerb fiatalokat képeztek ki évtizeddel a háború előtt franciaországi katonai tisztképző intézetekben, szoros kapcsolatot ápoltak Romániával.

Ilyen nagy méretű változás, amit a másik térkép mutat, nem lehet egy „németek által gerjesztett háború” utáni megbékélés képe. Sok évszázados, évezredes monarchiális birodalomrendszer részállamokra feldarabolása hosszas, tudatos rákészsülésre utal. Gondoljuk el a német ipar előnyét (a német szorgalom és tehetség tetejében), amelynek nyersanyag- és munkaerő-tartalék háttérként szolgálhat egész Kelet-Európa (hozzáadódhat a mai Ukrajna térsége is), milyen óriási előnyt jelent a brit és francia iparral szemben, hisz azoknak távoli gyarmatokról kell hazaszállítani a feldolgozásra kerülő anyagot. Ez már a nyers kapitalizmus kora volt, amelyben a kereskedelmi vállalatok, bankok tartották el az államot, anyagilag is, utasításokkal is. Így lett Németország a gyűlölt ellenség, nem is egyszer, de még egyszer is, és lesz minden jövőben is. (Ez a szemlélet számomra nem új elképzelés, ezt tanultam történelemtanáraitól a 30-as években.)

Szent István napja 1918-ban. Ez volt az utolsó olyan ünnep augusztus 20-án, amikor a magyar államot még a történelmi Magyar Birodalom határai jelölték.

A védelmi háború esélyei fölött már borús volt az ég. Érezni lehetett, hogy a háború benyomul magyar területre is. Be is következett heteken, hónapokon belül.

„A piavei offenzíva nem sikerült. A Sixtus-féle kétbalkezes békekísérlés megbukik, de kint még töretlenül áll a front. A magyar honvéd ott verekszik Oroszországban, a Doberdón, Macedóniában, német bajtársa vadul csatázik Cambrai környékén a franciákkal és angolszászokkal. Igaz, hogy egyre nagyobbak az ellátási, élelmezési nehézségek, de a háborút még mindig meg lehet nyerni. hiszen most már hetekért, napokért, órákért folyik a versenyfutás. A kimerültség már mutatkozik az antant oldalán is, és ha még hat hetet kibírunk, akkor Olaszországban tör ki a forradalom. Anglia roskad össze a tengeralattjáró háború csapásaitól, és a francia ezredek lázadnak fel Clemenceau dühődt imperialista politikája ellen.” (Marschalkó Lajos)

Október 8-án egy fiatal vezérkari tiszt emlékiratot nyújt át Wekerle Sándor miniszterelnöknek: „A monarchia hadseregei

– írja – az összes harctereken még mindig harc képes állapotban vannak, és ma mindenütt az ellenség földjén állanak. Ha megőrizzük nyugodtságunkat, ha a magyar érdekeknek megfelelően az Adria és Dnyeszter közötti magyar csapatok felett magyar főparancsnokság veszi át a vezetést, és ha a magyar honvédelmi miniszter a mögöttes ország magyarországi részét egészen bevonja parancsadási körletébe, azaz kiküszöböli a Cs. és kir. Kriegsministerium parancsadási jogát, ha behívja a soron kívüli felmentetteket, és ha a hadsereg főparancsnokság a fölös számú magyar harcegységeket rendelkezésünkre bocsátja, akkor magyar szempontból a helyzet még megmenthető.” De ugyan ki hallgat egy ismeretlen – valami Gömbös Gyula nevű – magyar vezérkari kapitányra. Mit törődik Wekerle Sándor egy magyar katonatiszt litografált memorandumával?

Miután a szabadkőműves páholyokban és a Conti utcai szervezetekben már előzőleg úgy döntöttek, hogy meg kell alakítani a „nemzeti tanácsot”, ez a szervezet létre is jön: „Nemzeti Tanács... – írja a Bujdosó könyvben Tormay Cecile. – De hát mit akar ez a sötét társaság? Hogy meri magát a nemzet tanácsának nevezni? Kik azok, akik lázítanak az állam ellen, és hűség- esküt szednek a maguk számára? Kik azok, akik egy szállodai szobából kiáltványt intéztek a néphez, és ígérték benne: »Az azonnali magyar békét, a nemzetek egyenjogúsítását, a nemzetek szövetségét, a föld felszabadítását, a dolgozó nép erőit fokozó, modern szociálpolitikát.« Az ezeréves határokról nincs egy szavuk sem! Mi történik a háttérben, ahová mi nem láthatunk el? Az antant hatalmak titkos szövetségesi dolgoznak-e közöttünk, vagy csak a mi saját ellenségeink, akik proklamációjukban gettó nyelven kiáltják, hogy »ezt a Magyarországot megmentő és népet felszabadító programot a magyar katonaság is egész erejével támogatni fogja.«

Károlyi Mihály írja: „Örökké emlékezetes marad előttem az Astoriának három kis szobája, ahol napokon keresztül nagy sürgés-forgás volt. Ott szövödték és csinálódtek az események. Akkor a lázas órákban

nem is sejtettük, mire virradunk és hova jutunk. A börtön vagy a királyi vár kapuja nyílik meg előttünk?”

A proletárdiktatúrával bemutatkozott a jövő, párhuzamosan az egy évvel korábbi oroszországi bolsevizmus borzalmaival. Megszűnt a cári Orosz Birodalom. Megszűnt az Osztrák–Magyar Monarchia. Megszűnt a Német Császárság.

A győztes ellenséges hatalmaknál szóba sem került a Magyar Királyság mint államhatalmi tényező. Úgy kezelték a maradék Magyarországot, mint a Habsburg-uralom alól felszabadított népek egyike országát.

A nyugati hatalmak kormányai csupán végrehajtói voltak a tőkés társaságok olyan akaratának, hogy a birodalmi nagy gazdasági egységek életképes rendjéből kis országokra szétzedett Közép-Európa legyen. Ez önmagában elég lesz arra, hogy Európa soha nem fejlődhet gazdaságilag a nyugaton uralkodó pénzhatalmi korporációk édekei ellen.

Ez volt Európa Trianonja, amelyben – a következő, még pusztítóbb háború után – győztesek, vesztesek egyaránt kifosztottan, távoli hatalomból irányítottan, katonailag ellenőrzött, politikailag uniformizált állapotban élik kiszolgáltatottságuk nehéz éveit.

Így építik, liberalista–internacionlista–atlantista párthálózatukkal a földrész egységes irányítására alkalmas Európai Egyesült Államok nevű uradalmat, amelyben a liberalista fajkeveredési program szerint éli majd a mongrel nép valamilyen falanszter életét a mindenható Profit termelő gyarmatbirodalmában.

Apponyi Albert gróf azt mondta, amikor a magyar delegáció vezetőjeként tudomásul vette Magyarország halálos ítéletét: „Önök most megásták Magyarország sírját, de Magyarország ott lesz a temetésén mindazon országoknak, amelyek most itt megásták Magyarország sírját.”

RIDEG ISTVÁN

Mit mondott Trianonról

a Nagykunság legnagyobb írója, költője, irodalmi-lelki szervezője: Köröndi Lajos?

Ez az írás két részből áll. Az első részben Köröndi Lajos művét elemzem az íróról írt nagymonográfiám alapján. A második részben pedig szó szerint közlöm Köröndi kitűnő, három fő részre tagolt (bevezetés, tárgyalás, befejezés) alkotását, amely arról is nevezetes, hogy szerzője az összes kisesszéje közül egyedül itt alkalmazza – és mesterien – a szónoki beszéd kellékeit.

Az *Aki az életről beszél, Trianonról is szól* című esszé (Metro, 2000. 06. 08., csütörtök) arról értekezik, hogy a „jogos” nemzeti fájdalom orvosolatlan, és soha „el nem évülő”, „mindig jelen levő keserű valóság”, hogy a „galád békediktátum” egyszerre elfogadhatatlan és megváltoztathatatlan, hogy Trianon ma is fenyegető példa a nagyhatalmi érdekek globalista megoldásaira, igazságtalan és népellenes pusztításaira. Mintha Illyés Gyula valamely magas hőfokú hitvalló közösségi beszéde folytatódna a költőutód szavaiban. Köröndi belső monológja személyesen és a nagykunsági közösségi sors szerint, sőt az egész magyarság sorsa szerint is az egyetemes ember(i)séghez kíván fordulni. Ezért ez a remekmű – igen hatásosan – egy tökéletes szónoki beszéd szerkezete szerint épül fel.

A bevezető (az exordium) figyelemfelkeltés: „sok cikket olvastam Trianonról”. „Én olyankor is gondolok erre a galád békediktátumra, amikor nincs kerek évforduló, csupán egyszerű, szürkének nevezett hétköznapi vannak szorító anyagi gondokkal, betegséggel vagy egészséggel, illanó örömmel és az embert hűségesen követő bánatokkal.”

A tárgyalásban (a tractatióban) súlyos tényállásokat ismételt fő tételként (propositióként): „mindig jelen levő keserű valóság”, „A legegyszerűbb, leghétköznapiabb dolgainkban is ott lapul Trianon.” És máris következik az érvelés (argumentatio). Előbb általánosságban: „iszonyatos hentelést végeztek el.” Majd személyesen: „csonkolták a mi családunkat is.” Majd felsorolással (enumerációval) folytatódik a beszédbeli kor- és körkép felvázolása, a reális tudat kialakítása: „anyai nagyapám faluja hirtelen Romániában találta magát. Apai nagyapám (...) a Délvidéken zabolázta a vizeket, amikor megszületett az apám.” „Anyám nővére a Felvidéken élt (...) Ipolyságon növekedtem, ahogy egy gyerekhez illik, csak hogy a várost újfent Csehszlovákiához csatolták. Amikor anyám két-három év múlva meggyógyult, már határ választotta el tőlem. Ezen a határon csempésztek át engem szekérenyi széna alján egy rendes szlovák finánc jóvoltából, akit beavattak az akcióba, s ő segített hazajutni.” Ezt követi a fellebbezhetetlen megerősítés (confirmatio): „cifrább történetek is vannak falu közepén húzott határokkal és más képtelenségekkel, de így vagy úgy Trianon mindenkinek a személyes sorsává vált.”

Okulásul a befejezés előtt Köröndi a 17. századi történelmi múltból is hoz példát.

„1697. szeptember 12-én csordakihajráskor rárontott a krími tatár sereg Karcag-Újszállásra, s rettenetes pusztítást végzett.” Egy ismeretlen szerző a népi prédikátorok hangján (mint a 17. században Zrínyi Miklós vagy a 19. században Kölcsey Ferenc) Isten büntetésének látja a tragédiát, és könyörgése közben kor- és kőrfeltárása nagyon is tanulságos: „átszellemült fohászkodásba csap át: » Inmár kegyelmezz meg Urunk népednek / Minden határiban

Kereszt II. – Budaházi Tibor festménye

az magyar nemzetnek! / Vedd ki igájokból idegen népeknek, / Többé szidalomban immár ne légyenek! // Ime! meghagytál még valami keveset: / Ne fogyasd el Uram, e maradék népet! / Rabságra s csúfságra ne küld már többeket, / Zabolázd meg – kérünk – az kegyetleneket!«”

A befejezésben (peroratio) Körmendi monológja visszanyarodik a fő tételhez: „az idegen népek igájára vonatkozó passzus évszázadokon át mindig időszerű volt.” „Trianon egy magyar számára mindig jelen levő keserű valóság.” A befejezés összegzésében (a complexioban) reflektorfénybe kerül e rövid kis mű kulcsszava, az „iga”, „az idegen népek igája”.

A glosszát lezáró tiltakozó humánus – itt-ott még rímelve is – rímes prózába átcsapva, szinte szabad versbe fordul. „A magyar nemzet tragédiája: / hogy históriás ének fohásza, / különösen az idegen népek igájára / vonatkozó passzus / évszázadokon át mindig / időszerű volt, s ma is az: jöllehet, kivonultak / Magyarországról / az orosz csapatok: / de megmaradtak a trianoni határok, / mögöttük / többmillió / magyarsággal.”

Ez a befejezés csaknem szó szerint megegyezik Körmendi *A Nagykunság romlásáról* (Forrás, 2001. 02. 21. p.) című esszéjének zárlatával. Abban az esszében jó fél év múlva részletesen elemzi a *Hajdani emlékezetes nemes Nagy-Kunságnak, vitézek anyjának nagy romlásáról* című, 1698-ban írt históriás éneket.

Aki az életről beszél, Trianonról is szól

Mostanában sok cikket olvastam Trianonról, tetemes mennyiségű rádióhírt, tévéinterjút hallottam a magyarság tragédiájának nyolcvanadik évfordulóján. Én olyankor is gondolok erre a galád békediktátumra, amikor nincs kerek évforduló, csupán egyszerű, szürkének nevezett hétköznapi napok vannak, szorító anyagi gondokkal, betegséggel vagy egészséggel, illanó örömmel és az embert hűségesen követő bánatokkal.

Trianon egy magyar számára a mindig jelen levő keserű valóság. Átitatódtunk vele akkor is, ha még nem is hallottunk róla. Elég egy borítékot megcímezni bármelyik magyarországi családnak valamelyik rokon számára, valószínű, hogy az egyik szomszédos ország nevét kénytelen odaírni a város és az utca megnevezése alá. A legegyszerűbb, leghétköznapibb dolgainkban is ott lapul Trianon.

Devecsery László

A faljáró

Nézed. Pont. Nézőpont. Hol állsz és hova nézel. Mi az innen – és mi a túl. Mi lép beléd vadul... A szél, a fény, a kék; s hullik rád a mocsok, a szenny, s így már nem is tudod, hova menj – vagy maradj. A falon innen? Túl? Maradni okosabb? Áttörni falakat, hazug szavakat, magadat, téglát, betont és politikát, álnok vitát, szemforgató ócskások hatalmi titkát – talán rombolt falakból rakni kalitkát; magadnak talmi biztonságot, hisz megváltani te sem tudod ezt a céda világot...

Nyolcvan esztendeje iszonyatos henteselést végeztek el ezen az országon, de akkor csonkolták a mi családunkat is, és valószínűleg minden magyar családot. Alig hallgatnak el a halálra ítélt Magyarország városaiban, falvaiban a szirénák, anyai nagyapám, mint vízmester, a folyószabályozási, vízrendezési munkák kívánalmaként hol ide, hol oda került dolgozni, az első világháború végén például éppen a Délvidéken zabolázta a vizeket, amikor megszületett az apám. Szerencsére hamarosan ismét másfele szólította a kötelesség, az a település ugyanis, ahol apám meglátta a napvilágot, Trianon után a szerbek fennhatósága alá került.

„Én olyankor is gondolok erre a galád békediktátumra, amikor nincs kerek évforduló...”

Anyám nővére a Felvidéken élt egy takaros kisvárosban, amely nyolcvan éve Csehszlovákia része lett, de a második világháború táján visszakerült hozzánk. Születésem után anyám hosszú időre kórházba került, és felvidéki nővérét kérte meg, hogy betegsége idején legyen pótanyám. Lett is. Ipolyságon növekedtem, ahogy egy gyerekhez illik, csakhogy a várost újfent Csehszlovákiához csatolták. Amikor anyám két-három év múlva meggyógyult, már határ választotta el tőlem.

Ezen a határon csempészték át engem szekérenyi széna alján egy rendes szlovák finác jóvoltából, akit beavattak az akcióba, ő segített hazajutni. Alig látom unokabátyámat, akivel együtt nevelkedtünk az Ipoly partján, más-más ország polgárai vagyunk, bár mindketten a Trianon előtti Magyarország területén. Persze, ennél sokkal cifrább történetek is vannak falu közepén húzott határokkal és más képtelenségekkel, de így vagy úgy Trianon mindenkinek a személyes sorsává is vált.

Nem tudom, 1920. június 4-e előtt volt-e napfogyatkozás vagy más égi jel, hiszen mint az irodalomból emlékszünk rá, egy bűnös népet az ilyen súlyos büntetés beteljesülése előtt figyelmeztetni szokott az Úr, s ha nem jámborodik meg, akkor jön a nemulass. Így van ez leírva abban az 1698-ból való históriás énekben is, amely szülővárosom sokadik pusztulásáról szól: 1697. szeptember 12-én csordakihajtáskor rárontott a krími tatár sereg Karcag-Újszállásra, s rettenetes pusztítást végzett. A históriás ének híven leírja a pusztulást, majd az ismeretlen szerző a vers végén átszellemült fohász-kodásba csap át:

„Immár kegyelmezz meg Urunk népeidnek / Minden határiban az magyar nemzetnek! / Vedd ki igájokból idegen népeknek, / Többé szidalomban immár ne légyenek! // Ime! meghagytál még valami keveset: / Ne fogyasd el Uram, e maradék népet! / Rabságra s csúfságra ne küld már többeket, / Zabolázd meg – kérünk – az kegyetleneket!”

A magyar nemzet tragédiája, hogy a históriás ének fohásza, különösen az idegen népek igájára vonatkozó passzus, évszázadokon át mindig időszerű volt, s ma is az: jöllehet, kivonultak Magyarországról az orosz csapatok, de megmaradtak a trianoni határok, mögöttük többmillió magyarsággal.

SZÍKI KÁROLY

Trianon '100

Délvidéki vendetta

Varga Györggyel Székelykevéen és a kanadai Kelownaban

Kay, George házának erkélyén, az Okanagan partján, Kelownában pálinkázgat barátaival. A finom nedűt George főzi barackból, a garázsában. Éppen elmenőben van a Géber házaspár. Ők Hadikfalváról származnak. András bátyám citerán fájdalmas dalokat játszik. Kay úgy érzi, ez a búcsú több annál, mint amik eddig voltak. András bátyám nagyon mélyről énekel, s amikor megszólal George, megdermed a levegő. Azt játszd, hogy *Átmegyek a Királyhágón!* Emlékszel, egri lelki barátom, mikor megálltunk utolsó erdélyi utamon, te megettetted a kóbor kutyákat. Folyt a könnyem, mert azokban a kutyákban magamat láttam, magunkat, szerb terror alatt élő nyomorultakat. Szívtam az orrom, nyeltem a könnyeimet. Bánffyhunyadig meg sem szólaltam. Talán érted végre, mi volt ott akkor a történelmi Magyarország határán. És András bácsi megrezegtette a húrokat, Erzsébet asszony, a felesége segítette az éneket. Aztán csendben elköszöntek, András és Erzsébet asszony megölelték Kayt. Hosszú ölekezés volt ez, még nem tudták, csak Isten küldte figyelmeztetni őket: lehet, ez lesz az utolsó. És ez volt az utolsó. Az Al-Dunára menekült bukovinai házaspár elment. Végleg.

George töltött még egyszer, majd kétszer, háromszor. Beleszerelmesedtek a kanadai éjszakába. George minden emlékét szerette volna átadni Kaynak, mert senkit nem érdekelt úgy a vándorok sorsa, mint őt. Hitt benne. Miben hitt? Talán nem többen, csak annyiban, hogy valami kicsi megmarad általa belőlük, a végtelenségig megalázottakból, akik új hazát keresve könnyek között, keservesen bár, de megmaradtak székelynek idegen, rettentően idegen kanadai életben.

Tudod, olyan világ volt az, ami a mi megnyúzásunkra volt kitalálva. Partizánidő végtelenül gonosz állatokkal, akiktől a kannibalizmus sem volt idegen. A partizánkomisszárok állandó függő kapcsolatban voltak irányítóikkal, Rukovina tábornokkal. Így Tito generalisszimusszal is. Az ő irányelvük szerint a fasiszta bácskai magyarok likvidálása, lemészárlása volt a fő feladat! Csak a kivitelezést tette a főkomisszár-marsall fantáziafüggővé.

Az volt a hivatalos szöveg, hogy szükséges fejleszteni benünk azt az érzést, hogy ebben az országban élünk. Hogy a keserves Úristenit! Hogy Szerbiában élünk. De milyen élet volt az! S akik ennek nem tesznek eleget, likvidálni kell őket! – hirdették, és kidobolták a kisbíróval.

Kidobolták a központban, hogy holnap lesz a községház előtt a kivégzés, és azok a hozzátartozók, akik végig akarják nézni, odamehetnek. Azok a partizán vezetők, Niklo Radovics, Szvetozár Knezevics Bacsa elvtársi elmebetegek voltak.

És dobolt a kisbíró: Kidobolom, ha szerbnek halálos bántódása esik, egyért száz magyar fog halállal lakolni. Emlékeztetett arra, hogy 1941 őszén a kukoricásban megbúvó partizánok meglepték, lefegyverezték s levetkőztették a csurogi csendőrrjáőröt, és a közeli tanyában felnyársalták.

Él az emlékezetemben, törölte meg szemét George, hogy Péterréven 1944 októberében, amint a magyar csapatok harcolva visszavonultak és kiürítették a falut, délelőtt 10 órakor bejöttek a partizánok. Vasárnap volt. Másnap, hétfőn kezdték összeszedni a magyarokat, nőket és férfiakat egyaránt. Először öt-hat rendőrt, majd a civil lakosságot. Szám szerint úgy ötszázan lehettek. Ezek egy részét ismeretlen helyre hurcolták, soha nem jött hír róluk. Úgy 60–70 embert a Tisza partján lőttek agyon. Mindig éjjel mészároltak. A hullák egy részét a Tisza-parton elhagyott katonai lövészárkokba temették, a többit leúszatták a Dunán...

George egy dalt énekelt, mit Hadikfalván tanult, onnan menekített ének volt. Sírt, de csak kurtán, mintha ennyi lenne csak engedélyezve. Majd folytatta.

Nézd, milyen fényes a hold!... Takács Ferencet papi reverendában, hátrakötött kézzel kísérte 15 partizán. A templommal szemben álló akácfához vezették, még a szemét sem kötötték be, a falu szeme láttára őt partizán agyonlőtte. Az egyik gaztevő, név szerint Vlasztan máig ott lakik a faluban. Az esperes kivégzése után még odament hozzá, és pisztolyával a fejébe lőtt két golyót. Az óbecsei városházán tisztviselő volt sokáig.

George fütyülni kezdett, megigazította tekintélyes pocakján a plédet, és megkérdezte Kayt: Kérsz még? Tölts! – volt a válasz, és George töltött. Koccintottak, fujtattak egyet, majd George megköszörülte torkát, és folytatta.

1941-ben négy nagyon gonosz gyilkos szerbet kapott el a magyar katonaság, azonnal kivégezték őket. 1944-ben ezért 600 péterrévei magyar férfit mészároltak le. Java részüket a Dunába lőtték, de a vágóhíd melletti úgynevezett Sanghajban is kiélték a kannibalizmusukat. A hullák egy részét elégették. Szenttamás és Feketics mellett van egy kis erdő, oda fuvarozták a maradványokat.

A félig elégett hullák mellé embereket vezényeltek a kosokra. Az utazás végén megásatták a hatalmas gödröt tömegsírnak, és miután behajigálták a csonkokat, őket is belelőtték. Majd jött a következő transzport, és ők betemették a hullákat, majd megásatták velük a saját sírjukat.

A hetvenes években autótutat terveztek rájuk.

Akiket a Guszak szálláshoz vittek, a nyakukat késsel átvágva mészárolták le.

Kay nem bírta tovább a horrorisztikus cselekményeket hallgatni. Kiment a konyhába, és egy süteményes tállal tért vissza. Kérsz? – kérdezte George-ot, de ő folytatta inkább, amit elkezdett. Olyannak tűnt ez, mint egy végrendelet, amikor soha, sehol ki nem mondott nagy dolgokról rendelkezik az ember.

Tudod, barátom, mennyi jövő reménysége veszett el itt Szerbiában, szívta ki belőlük a nedvet valami erdő aljnövényzete? A kézre kerített magyar diákokat Rajc erdejében lőtték halomra. Gyönyörű fiainkat, lányainkat először áthajtották meztelenül a vágóhíd közelében a csatornahídon, összekötött kezük a fejük fölött volt, így rimázkodtak Istenhez, bárkihez. Senki sem tért haza onnan. Azt mondják tízezer embert öltek meg itt.

A távolban vonat fütyentett. George kortyolt egyet, és redkedt torokkal folytatta.

Az Újvidékre helyezett magyar vasutasok 1941 nyarán hivattá szerűen részt vettek a vonaton érkezett bukovinai székelek szállításában, kirakodásában és letelepítésében, a dobrolóják helyére. Így mentünk mi oda, barátom.

*...orosz csapatok és Tito partizánjai
érkeztek a faluba.*

Háromezer magyart azonnal megöltek...

Összeszedtek kilenc gyanútlan magyar vasutast, állomásfőnököt és forgalmistákat. Nem érezték magukat bűnösnek, ezért nem is tartottak a büntetéstől. Ám a dobrolóják által felbízott partizánok a pirosi állomáson a sínekre drótozták valamennyit, s egy ott veszteglő mozdonyt keresztülhajtottak rajtuk. Mind a kilencet lenyagakzták, s kinek-kinek testhossza szerint vagy térdben, vagy szárközépen leszelték mindkét lábát.

Az erdőt szerették a partizánok. 1944 októberében, amikor a magyar és német csapatok feladták Szenttamást, orosz csapatok és Tito partizánjai érkeztek a faluba. Háromezer magyart azonnal megöltek, sokakat elhurcoltak. Az elfogottakat a partizánok csoportonként kivitték a régi szerb temetőbe, ott saját sírjaikat kellett megásniuk. Ezek a kivégzések négy-

öt napon át folytak, éjjelente két-három csoporttal, 150–200 fővel végeztek. 4–5 tömegsír van ott. Egy 40–45 éves asszony kivégzésekor súlyos sebével kimászott a tömegsírből, de onnan vagy 100 méternyire elvázott. Másnapra éhes kóbor kutyák szétmarcangolták a testét.

Egy nyolcéves kislány véletlenül és észrevétlenül szemtanúja volt a mészárlásnak, odahaza elmesélte, mit látott. A szomszédok is meghallották a gyermek elbeszélését. Másnap a partizánok elvitték, és kivégezték.

Backo Gradistén 1944-ben hetven ártatlan magyar férfit hurcoltak a Tisza partjára, és a Gyöngy-sziget táján a folyóba lőtték őket. Voltak olyan hidegvérű mészárosok, akik gyermekek lenyakazására specializálódtak. Egy asszonyra öt golyót lőttek, hármat a karján lévő fiú fogott fel.

A moholi borbélyok aznap hatszáznál több férfit számoltak össze szakálltalanítás közben.

Alkonyatkor hajtották ki őket a Tiszára, lemeztelenítették és a vízbe golyószórták őket.

Kanizsán az elfogottak zömét a városháza pincéjében verték agyon. A hullákat éjjelente szekéren szállították a Szigetre. Ahol napokig temetetlenül heverték, mésszel leöntve. Majd a partizánok néhány embert, persze magyart, kitereltek árkot, gödröt ásni, hullákat becipelni, majd úgy-ahogy, elhantolni. Végül őket is lelőtték. Az egyik park mellett a kóbor kutyák oszló emberi testrészeket kapartak ki

Nem volt elég koporsó, annyira intenzív volt a magyarok megsemmisítése. Ott feküdtek kiterítve, míg jött az újabb szállítmány. Bakota Antalnak, aki után öt árva maradt, a koponyája teteje hiányzott. Úgy kellett elhessenem a sírásó tyúkjait, csipegették a véres agyvelőt.

Azt kérdezed, miért mentek partizánnak, s hogy mindenki az volt-e? Mérő Jenőnek, aki nem akart partizánnak menni, fejszével mind a tíz ujját tőből levágták. Még két abszurd kép él bennem, ahogyan a sánta szerb szabó eszelősen azt kiabálta: a magyarok húsból akarok paprikást enni! A másik azt ordította: Én Knázsávit Bátor kommunista partizán vagyok, a magyarok úgy összeverték, hogy nagyra dagadt a fejem. De nem haltam meg a kezük közt, így aztán ezért Kanizsán 300 magyart a másvilágra küldtem. Duskó partizán a háromszázadik hullá láttán ordította: Elvtársak, hagyjuk abba, ha megölünk minden magyart, ki fog nekünk dolgozni? Ugranov Dusan idegileg összeroppant, ágyban fekvő beteg lett, rettegésben fetrengve azt kiáltozta: „Segítsé! Mentsetek meg! Jönnek a magyarok, és végeznek velem!” Üldözéssel delíriumban 1970-ben, teljesen elborult elmével halt meg. Egy OZNA tiszt, aki 1946-ban egy hatvan tetemet tartalmazó tömegsírt exhumált, föbe lötte magát megrendülésében, de főleg az utólagos felelősség súlyától. A főbb gyilkosok már az első, formális perek idején más vidékre költöztek.

George felállt, s az erkélyhez támaszkodva a feljövő holdat bámulta. Nézd, olyan ez is Burnbank városban, mintha ott-hon lenne. Mintha Lajos rokonom tornácán néznék körbe. Csak a disznók zsörtölődése hiányzik ebből a képből. Mert hiányzik. Tudd meg, nagyon hiányzik az otthonom. Minden jóltem megvan itt, vezettem a Magyar Házat. Megszerettek, szerettem őket, de Székelykeve nélkül meg Andrásfalva nélkül nem teljes az életem. Úgye, barátom, elmegyünk még egyszer Bukovinába? Kay megígért mindent. Eldörzsölt egy könnycseppet a szeme sarkában, és George-dzsál együtt belebámult a kanadai éjszakába.

Francisco Goya grafikája

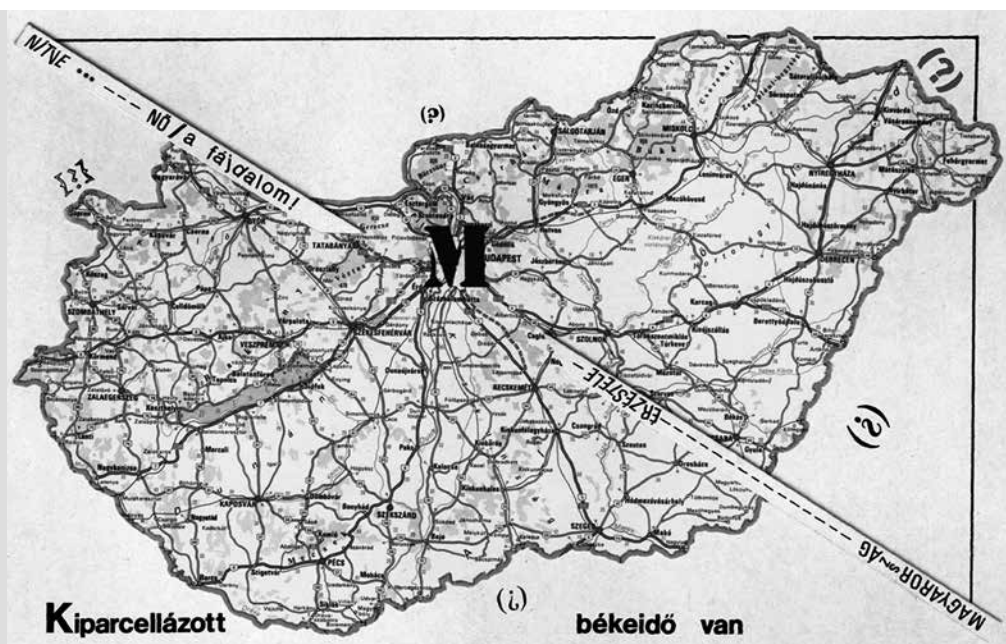
VALEK TÜNDE

Trois non!

Háromszor is nem!
 Nemet mondok a Gázságra
 Emlékezek az Igazságra
 És emlékeztetek:
 Az a vezető, ki önként lemond
 Hazája egy darabjáról
 Megalkuvó, nemzetáruló
 Illetménye: megvetés
 Még érik a termés
 Ősszel másoké a magvetés
 Gyávaságáért egy nemzet fizet
 Elmondhatatlan hányszor
 Meddig, mennyit és kinek?!
 A veszteség, a hiány fájdalma már néma
 De sajog, éget, kibén él még a haza
 Átkozott a KÉZ, mely ezt a békét
 Aláírja
 Áldott az a SZÍV, mely túlélni
 Megtanítja
 A Szülőföldön maradtakat,
 Kisebbségi sorba taszítottakat
 Tisztességgel helytállni,
 Becsülettel dolgozni.
 Áldott az a SZÍV, az a LÉLEK
 Amelyik szelíden kimondja: NEM FÉLEK!
 Kegyelettel védem a temetőket
 Dicső elődeim nem felejttem
 Őrzöm a hagyományokat, emlékeket
 Öregek meséit és népdalait

Megtartom anyám könnyű álmait
 Mely mára egyre nehezebb
 Mégis nincs az a pénz a Föld kerekén
 Amiért anyám nyelvéről lemondanék!
 Ültetek árvácskát a temetőben
 Életnek, reménynek, szeretetnek

Ébresztő, harangok zúgjatok!
 Nyugatról készülődik egy új Trianon!
 Szellemi nemzet-vesztőhely készül:
 Ne legyen múlt emlékezet, csak jelen
 Ne legyen hagyomány, elődtisztelet
 Ne legyen közösség, csak én legyek
 A virtuális jövőtlen világ nyeljen el!
 Pusztuljon mi régi, ami szerves!
 Kritizáló, pökhendi ifjaknak más kell
 Nem a haza, és nem a nyelve
 Húsz ezüstért eladó minden!
 A sok honvédő hős áldozata, kit érdekel?
 Egy a lényeg, a világ álságosan más legyen!
 Ébresztő, harangok zúgjatok!
 Nyugatról készülődik egy új, szellemi Trianon!
 Tanuljunk a múltból, merjünk a hazáért tenni
 A széthúzóknak nem bedőlni
 Ne győzzön az irigység, nagyravágyás
 Ne kábítson a parttalan kritizálás
 Ne hagyjuk az újabb csapást
 Éljen nemzetünk, míg világ a világ!

Bíró József vizuális-költészeti munkája

Szente B. Levente

Tovább, a pártistenek korába

feljegyzés: 89 december, Székelykeresztúr

Akkor mintha eldőlt volna minden
minden amire felelet máig nincsen

úgy kezdődött hogy
egyszer volt ebben a városban a nép között olyan
ki megállt a bútorgyárkapu előtt s azt kiabálta
az embereket bent kell tartani
összeterelni mint az állatokat
ha kell behegeszteni ajtót ablakot
agyonverni mindenkit ki kimerészkedik
a kutya mindenit neki – ordította
tanulja meg a buta parasztja
egyszer s mindenkorra
itt dolgozni kell
a szájakat pedig jó lesz befogni
mert meglássuk aztán mind
ki mennyit ér
hogy kuss a nevünk
börtönbe az összessel ki gondolkodni mer –
a párt az isten hát nem értitek

hogyan kerülne helyére minden
összeraktunk egy szekeret
nem önjáró mégis az más irányt vett fel
ha harminc éve
így kelünk-fekszünk ezekkel az emlékekkel
s állunk e földön mint a háromszor is megtagadott faszent
kiábrándultan szétesve jobban mint gondolnánk
azok a verések megfélemlítések ma is fájnak

a mindenkori feletteseink szavát később is ismételten elhittük
hogy csak még egy kicsit
még egy kicsit
szorítsunk a nadrágszíjakon

ezek után
mihez is értenénk?

Aknay Tibor versei

Úr bérese

Úr bérese,
rakd meg jól
szekered,
fáradtál már,
több is, mint
eleget.

Csak nyugodtan,
ne kapkodj,
ne rohanj,
hajtsd a lovad,
s tarts irányt
szorosan.

Úr bérese,
vérzik a
tenyered,
bekötözöm,
ne fájjon,
a sebet.

Alkony

A fasorban két oldalt
virágzó gesztenyék.
Belefeledkezem
az ezernyi élő
gyertyaláng
káprázatába.
Nincsenek szavaim,
csak vagyok.
Még néhány perc
és leoltják
a pillanatot.

Aknay Tibor fotója

SZ. TÓTH GYULA

A meghasadt ember

Miert is? Mert felhőkben jár, ám két lábbal áll a földön. Ebből jön a gubanc. A gubancok sora. Ismerős a nevelői figyelmeztetés a fiatal túlzónak tartott elképzeléseit látva: A fellegekben jársz, maradj a földön!

Tágl a világ, hálója feszül, új terek nyílnak. Mint a kibertér (cyberspace): „számítógép-rendszerek és -hálózatok által alkotott metaforikus tér, amelyben elektronikus adatok tárolódnak, és online adatforgalom, valamint kommunikáció zajlik”. Így egy meghatározás. Kis magyarázat hozzá: A kifejezés a tudományos-fantasztikus irodalomból került át a köztudatba, „olyan virtuális világot is jelent(het), amelyben a megszállott számítógép-használók és más lények, például »kiborgok« élnek”. Biológiai aggyal irányított egyszerű robotokról van szó, „amelyeket állati agysejttenyésztéssel létrejövő agyszövet vezérel”. (Wikipédia) Ha nem vigyázunk, még kiborgok leszünk. Hatalmas lehetőségek kínálják magukat, csábítják az embert: 1. Egyszerű, érthető kíváncsiság, nézzünk bele. 2. Újszerű, ésszerű kínálatok, ki kell próbálni. 3. A mindennapi élethez szükséges, immár nélkülözhetetlen mozgások, műveletek (ügyintézés sora). 4. Megszállottság, iparszerű tevékenységek (pénzügyek, gazdaság, kultúra, divat stb.). 5. Hatalmi vágyak, hódítások, világuralmi ambíciók (politika, tőke), kétszinten: a) felvilág, b) alvilág (kiberbűnözés). Működik a kiberolás. Mind többen kapnak vérszemet, bízva saját ügyességükben és a tágló tér rejtelmeiben.

A dataizmus („se nem liberális, se nem humanista”, lásd Yuval Noah Harari: Homo Deus – A holnap rövid története) fejlődése a kiberizmus: az ember kettős élete, vágyból, vágytól úzótt megszokásból, létezéskényszerből. Ez a létideológia totalizálja, abszolutizálja az embert. Aki érvényesülni akar a „Digitális Babel”-ben. Pozíciókat kíván megszerezni. Kitalálja az autonóm lény. Aki egyszerre él metaforikus és valós térben. Közel és távol, mind az övé. Az így szerzett tudást érvényesnek tartva kiterjeszti az Egészre. Egy nagy közösség tagja, hisz’ csak egyet kattint, és társakat talál. Becsapós, mert

Orosz István

Óra

Kínában vettem, talán hamisítvány, De pontosan jár és könyörtelen. Napjában kétszer mutatja a percet Melyben a halál elbánik velem.

emberünk „közösség nélküli”. (Körmendy Lajos világosan kifejti ezt a problematikát, definiálva az egyént, a közösséget, társadalmi-történelmi mozgásban leírva.) De neki jogai vannak. Jogaitól vezérelve beleveti magát a mozgalomba, ki akar teljesedni, meg akarja valósítani önmagát. Mindezt az emberiségért. Ha tömeg teszi, velük tart. Nemes célokra fűzött radikális akciók (klíma- és állatvédelem) is beleférnek. Közben eszik, iszik, pumpálja magát – a fiziológia még működik.

Már nem az adatfelhalmozás telepszik ránk, hanem a felhalmozott – mindenféle – adatot birtoklók uralkodnak. És folyik a kíméletlen harc. Ez nem „emberi” – meghasadt emberek a kibertérben. Úgy néz ki, mintha élnének – kiberélet. Amikor az internethasználatban kevésbé jártos ember csak angolul kapja az utasításokat, az a teljes kiszolgáltatottság. A biológiai (még) működő ember meddig bírja? Nagy ambíciók nyomán folyik a biológiai nemek megváltoztatása (genderizmus), a természet átalakítása, rendjének (állattartás, növényzet) felszámolása, új hedonizmus a táplálkozásban: műmenük az étlapon. A biológiai még egyben lévő ember meddig akar „akként” működni? Az agymosás nyomán hasadozik.

Kapaszkodók kellenek: kézzel fogható, kézzel tehető műveletek – szőlőművelés, gyümölcsfametszés, kapálás...

Meditáljon, javasolja Harari. De mi van, ha véget ér a meditáció? Vissza a kiberlétbe: két lábbal megyünk a földön, közben kütyüznünk, fülünkbe éteri hangok zörögnek – nincs menekvés. Kapaszkodók kellenek: kézzel fogható, kézzel tehető műveletek – szőlőművelés, gyümölcsfametszés, kapálás, állatgondozás, kézművesség, szerelés... Vissza a népi kultúra hagyományaihoz. Felfedezni a nemzeti értékeket. Népdalokat énekelni, verseket mormolni, imádkozni. Ha nincs ilyen muníció, csekély a remény. A vízben fuldokolónak jól jön a mentő, a gumicsónak, egy fadarab. Semprun szenvedő hőseit a koncentrációs tábor felé tartó „nagy utazás” borzalmai közepette a fejen-fejből felidézhető tartalék elemek éltették: versek citálása, matematikai egyenletek levezetése, megélt történetek felidézése, folytatása, újak kitalálása. Nyitott tekintet s még bágyadt mosoly is jut a sorstársra. Valami hasonlót tettek a kommunista kényszermunka-táborok foglyai Magyarországon és a Gulágon. Hogyan lehetett ezt kibírni? E lap májusi számában Kárpáti Kamil válaszol erre (*A pillanat határai*), de Szász Attila *Örök tél* című filmje is megrázó történeteket mutat be. A szépen rügyező fa is elhal, ha valami titkos féreg rágja a gyökeret.

Tehát ember, föl a hegyre! Ki a zöldbe! Értelmeset, hasznosat tenni. Magadnak, embertársaidnak. Az egyszer már áhított „társadalmi szerződés” jegyében. Az embernek ehhez is joga van, senki nem vitatja, s nem tiltja. Hát akkor? Az ember nem él jogaival. Csak egészségtelenül követeli jogait. Pedig azok így nem „emberi” jogok.

Meddig hasad az ember? Ő nem kabát, amely ma már nem hasad tovább. A humanizmus nem zár be. Nagyobb lett a tér, de „szituációk” vannak az ember számára. Az 1920-as európai értelmiségi csoportosulások eszméinek központi tétele volt: az ember „újraalkotása”. A Bécsi Kör célkitűzése között szerepelt „az egységes tudomány létrehozása”. A fiatal Sartre ezekről a szellemi mozgásokról Beauvoir közvetítésével szerzett tudomást, de a pozitivisták irányzatok később sem lelkesítették. Elidegenedést látott bennük. A tudományos-technikai civilizáció eszközeit „irgalmatlan célokra” tekintette. Számára a

konkrét ember megértése volt a fontos. „Az új világ és az új ember megteremtésében kulturális téren a művészetre – elsősorban az irodalomra – s a filozófiára kell támaszkodni” – írja Fehér M. István *Jean-Paul Sartre* című, 1980-ban megjelent könyvének bevezetőjében.

Van hova futni. Életfák közt barangolva angyaltársak pillantása kíséri, a völgy alján csörgedező patak csillámló vize jelez, kövesd az utad. Hús kápolnában megpihenhetsz. Kőtömbből emberarcot faragj. Figyelj, fogyassz, válassz. A mértékletesség legyen veled. És lelked fényre derül. Kárpáti Kamil 1952-ben a Fő utcai Katonai Börtönből biztatott: „Fölszárnyalsz velünk még Napunk! / A holt újra fog születni, / új Húsvét hajnalán vagyunk.” Nem az ember „újraalkotásáról” lenne szó, mint ahogy azt 100 évvel ezelőtt gondolták ki értelmiségi körökben. (Noha komolyan fáradoznak ezen ma is, kemény kísérletek folynak az „ügy” érdekében.) Eljött az idő, hogy az ember maga találja meg morális koordinátáit.

Lengyel János

A királyra várva

A 90-es évek elején, amikor ránk szakadt a „koldusbotos” függetlenség, sok ezer sorstársamhoz hasonlóan azzal az eltökéltséggel vágtam neki a nagy ismeretlennek, hogy nem fogok kudarcot szenvedni, szégyenszemre hazakullogni. Ezt a luxust nem engedhettem meg magamnak, elvállaltam mindent. Olyan dolgokba fogtam bele, amelyekről nem tudtam biztosan, be tudom-e fejezni. De a szükség nagy úr, és az élethez pénzre van szükség. Dolgoztam a Coca-Cola gyárban, a Külügyminisztérium épületének felújításán, Makovecz Imre mártélyi házána építésénél, Rácalmás csatornázásán, a százhalombattai római katolikus templom építésén stb. Így kötöttem ki a Dunamenti Erőműben.

Az évek során megtanultam: ha hosszabb távra kívánok berendezkedni a magyar iparban, az önértéket háttérbe kell szorítani. Lépten-nyomon tudtomra adták, hogy idegen vagyok. Rengeteg megaláztatásnak voltam kitéve, holott egy nemzethez tartozunk. Csak a vendégmunkások tudják, milyen kemény, embert próbáló életmód ez. Nem annyira a fizikai igénybevétel, inkább a pszichikai nyomás miatt, ami lassan, de biztosan felőrli az idegeket. Sokan nem is bírták hosszú távon.

Én is elgondolkoztam már azon, hogy végleg hazajövök, de az alternatívák hiánya maradásra késztetett. Az ott keresett pénz egy bizonyos életszínvonalat biztosított számomra, amelynek hiánya biztosan érzékenyen érintett volna. Igaz, hogy a szerény életműért nagy árat kellett fizetnem – magát az életet, legalábbis a magánéletemet. Közhely, de igaz: az életben mindenért fizetni kell, sokszor igen magas árat.

Az erőműben az MVM kft-jénél helyezkedtem el általános karbantartóként. Ez a munkaköri meghatározás saját leleményem, amely leginkább fedte ottani tevékenységünket.

A létesítmény már akkor is belga-francia tulajdonban volt. A belga elnök-ügyvezetőnek, aki ötvenhatos kivándorlók gyermekeként látta meg a napvilágot, két évig a kertésze és mindenese voltam. Fontos és kényes beosztás. Emberünk elviselhetetlen természettel bírt, és a legapróbb hibákért úgy rúgta

ki az embereket, ahogy más levegőt vesz. Mint valami felsőbbrendű lény, úgy járt-kelt közöttünk, egyszerű halandók közt.

Egyszer valaki azt mondta, a kommunizmusban nem az a legrosszabb, ami van, hanem ami utána következik. A vadkapitalizmus, ami Közép-Kelet-Európa országaiban akkor kezdődött, Nyugat-Európában már lezajlott a XIX. században. A keleti önkényuralom alól éppen csak felszabadult (?) országok fokozatosan, elkerülhetetlenül a nyugati tőke olykor láthatatlan, de nem kevésbé nyomasztó uralma alá kerültek. Miközben a jóléti társadalmak felé áhítoztak, az uniós mézesmadzagtól elbűvölve óhatatlanul pénzügyi gyarmatokká züllöttek. Magyarország például már akkor (és azóta is) az adósságsapda mókuskerekét tapossa. Éppen a szocialisták buzgólkodnak leginkább az ország kiárusításában, akik Kádár János vezérletével a 70-es évek derekán elindították Magyarország eladósodását.

A nyugati tőkésök sok esetben nem befektetőként, hanem mint kényurak, mindenható helytartók jelentek meg Közép-Európában. Egyikük éppen a Dunamenti Erőmű élén teljesített „szolgálatot”, s mint ilyen, „élet és halál ura” volt a környéken. Az egyik szippantós céget például azért menesztette, mert a tulajdonos Mercedesén a „FÖNÖK” feliratú rendszám tábla állt, mondván: „A főnök én vagyok”.

A kertész pedig én, mondhatnám stílusosan, de nem teszem, mert az alárendelt akkor beszél, ha kérdezik. Egy alkalommal különösen jól kellett teljesítenem a feladatomat, mivel nem akármilyen vendéget várt az úr: az éppen Magyarországon tartózkodó belga királyt. Természetesen alapos gondot tettem a dolgom – hadd lássa az a király, itt nem akárcsak a kertész.

Végül is a látogatás elmaradt, mivel öfelsege szoros programja nem tette lehetővé. Így hát a nagy várakozás után nem történt semmi említésre méltó. Jobban mondva említésre méltó még csak akadna, de minek raboljam a drága idejüket, hiszen a szürke hétköznapiok folyamára senki sem kíváncsi. Ki nézne meg egy olyan tv-sorozatot, amely kertészekről, géplakatosokról, ácsokról vagy kazánkovácsokról szólna?

TURBÓK ATTILA

Lepketánc

Nyolc etűd a rendszerváltozás első két évtizedéből

*A nagy kérdés nem az,
mit hoz a holnap.
Az igazi kérdés,
mit hoz a tegnap.*

Márai Sándor

1.

Micsoda ázott, lecsorgó szavak:
tisztesség, hűség, jóság, becsület.
Jelképként zászló, himnusz, fészület,
járdaszélre kilökött lom, kacat.

Ki tudja, mitől gazdag lomposok
döngölnek, húznak Chryslerrel, Forddal,
karóujjal, ánuszt-nyársalóval
förmednek rám, ha ballagok gyalog.

Jöhetnek épebb nyarak és telek,
de óvatosan (örzött védjegyek)
bánunk velük, selyemszál-fiúkkal.

Megbújnak a dús levél fonákján,
lárvacsondban szunnyadoznak, várván,
lepketánchoz pirkadjon a hajnal.

2.

Lepketánchoz pirkadjon a hajnal,
ha sehol a fecskék, cinkék, rigók,
dalnoknak jó a bankós behemót,
minek ide törékeny üvegfal.

Pendülés? A jövő magas C-je?
Hajszálrepedés hangon és időn?
Kétely kútja? Vértolt spiráltetőn?
Inkább a lepkék lágy zizzenése.

Lepkeháló véres hajfonatból,
koponyalabda, kitépelt köröm,
szétvert vesék, röhej, vad káröröm.

Intakt örökség. Elménk barangol:
a bűnösök tán? Ámde az idő
ügyes neveltető, feledtető.

3.

Ügyes neveltető, feledtető
a múlt. Főként, ha bennfentes bohóc.
Gyáracskát búvól ingujjból s a kóc,
mint eszme fittyen farzsebből elő.

Ámul a publikum: varázslatos.
Átlényegülés pillantás alatt.
Csótány kalimpál ily gyorsan hanyatt,
spermairamlás ily fondorlatos.

Miért firtatnánk, urak, dizőzők,
ki öltözött át, mérget ki főzött,
bográcsban fényes fakanál kavar.

Cuppogni jó az ízgazdag cupákon,
spontán falatkán csillan a nyálnyom,
most éppen béke van, üzemzavar.

4.

Most éppen béke van, üzemzavar,
nem lop meg senki jámbor balekot.
Hallgat a hírgyár, szellő csavarog,
most lenne jó fellázadni hamar.

Elképzelem: kristálymetszésű szó
pendül. Kemény. Szokatlan. Hiteles.
Véletlen mű? Tömör balegyenes.
Padlón a torz kommunikáció.

De délutánra visszaáll a rend.
Hírnök, manipulátor, ősz-zsebes,
törvény szerint, megszokta, jól keres.

Önfeledten önigazol a trend.
A járdán összetört méregpohár,
tengerbe tér a rákollójú nyár.

5.

Tengerbe tér a rákollójú nyár,
a hullámok lábvízzé csitulnak,
kitöltetlen kérdőív a holnap,
arcom árnya kit érdekel ma már.

Trezorban mind a lángvágó igék,
aranyrudacsok: hajlam, kívánság,
egykor volt jövő, ha visszajátsszák,
kockánként foszlik rongyossá az ég.

Ó, amnézia, boldog bárgyúság,
emlékoszloppá faragott husáng,
tervezőasztalon mérik tered.

Elakadt lélegzet szobra áll ott,
verőlegény ültetget virágot,
szárlól szaporít új évezredet.

6.

Szárlól szaporít új évezredet
az ifjú is. Más esélye nincsen.
Nem osztozhat kalóz hordta kincsen,
mesében ő a legkisebb gyerek.

Láthatjátok: felfuvalkodottak,
harácsolók és bérgyilkos gazok
között (fiúcska) küzd és tántorog.
Céltábla, lám: körmös pokolfajzat.

De más a mese, más a valóság.
Az ébredéshez hajnal pírja kell.
Fordulnak a történelmi órák.

AZ NEM LEHET (látónk, Vörösmarty)
hogy játszma nélkül vesszen a parti.
A harmatünnep távol vagy közel?

7.

A harmatünnep távol vagy közel?
Ki tudja, itt, ma, mi még az ünnep?
A kólintott agy bólongva hümmget:
szabadság? nemzet? Kutyának se kell.

Mi kell hát, mondd csak, sorold serényen,
rendezz pontokba kívánságlistát:
szivárványzászló?, járadék-ország?,
Néró-láng az ünnepszemfehérben?

A rendszerelvű, címkéző idő
tárlókba gyűjt majd pillét és rovar,
jó etológus, bevégni dolgát.

A vergődésből vajon merre tart
e hímporát és röptét veszejtő,
gombostűre kívánt Magyarország?

8.

Gombostűre kívánt Magyarország!
Jönnek-e épebb telek és nyarak?
Fakad-e szándék, friss tetté dagad,
ha más a mese, más a valóság?

Ha délutánra visszaáll a trend,
kell ide még törekeny üvegfal?
Lent lepketánchoz trilláz a hajnal,
a spiráltetőn árva sas kereng.

Pendülés? A jövő magas C-je?
Trezorban mind a lángvágó igék.
Tengerbe tért a rákollójú nyár.

Kockánként foszlott rongyossá az ég.
Pereg a lepkék film-libbenése.
Holnaparcunk? Kit érdekel ma már?

Ember sebette táj – Aknay Tibor fotója

SZILÁGYI KÁROLY

Trianon haszonélvezői

A saját szememmel láttam nemrég az újvidéki híd egyik tartóoszlopán a háborzongató felhívást: *Gyilkoljuk le a magyarokat!* Vajon ki lehet, aki fölfestette? Honnan jött, hol nyugsznak ősei, ki tanította, ha tanította betűvetésre, emberségre? Van-e istene? Mit keres itt, és mit tud rólunk, magyarokról, akiket halomra akar gyilkolni?

Akad-e, aki elmondja neki, hogy ezerszáz éve már, hogy itt vagyunk, hogy a mi őseink fogadták be ide az ő őseit 1690-ben, s mi magunk – alig egy évtizeddel ezelőtt – őket magukat, amikor a mocskos háborút kiváltó nagy vezérük lezárta előttük Anya-Szerbia határait?

Szónoki kérdés, tudom. Azoknak, akik így rendezték el a dolgokat, pontosan ilyen szűkagyú, egy-két hangzatos jelszóval elkábítható, mindenféle zászlóra feleskethető martalócokra van szükségük aljas céljaik elérésére. Aljas céljaikat pedig jól ismerjük: egyszer s mindenkorra kiűzni innen a magyarokat, visszafordíthatatlanná tenni mindazt, ami Trianon óta történik e területeken, a nyugati nagyhatalmak kegyéből és bűnös asszisztenciája mellett.

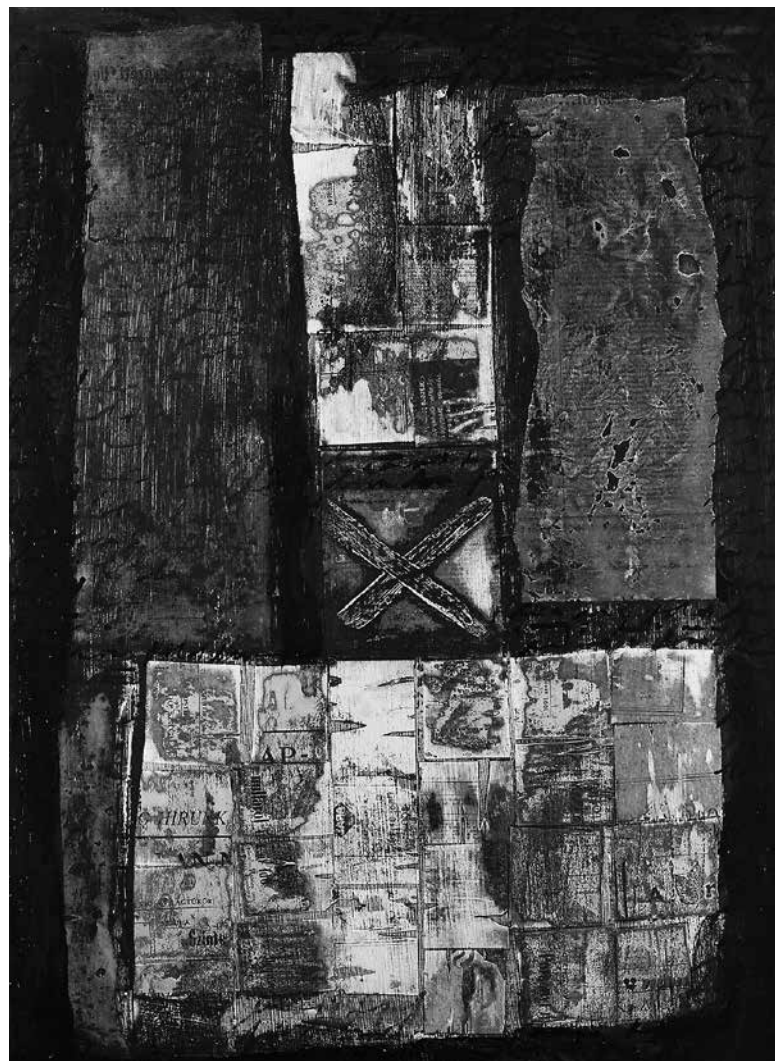
A népek börtöne

Az Osztrák-Magyar Monarchia a népek börtöne volt – hirdetik a történészeik –, törvényszerű volt a széthullása, igazságos a szétदारabolása. Nos, a Monarchia valóban heterogén képződmény volt, nemzeti, nyelvi, vallási összetételét tekintve csakúgy, mint a gazdasági szintbeli különbségek vonatkozásában. Az etnikai heterogenitás azonban – számos forrás bizonyítja – önmagában nem feltétlenül okoz széthullást. A történelem elég sok olyan országot ismer (Egyesült Államok, Kanada, Svájc például), amelyek stabilitását mit sem befolyásolta az a körülmény, hogy több nemzetből tevődtek össze. A Monarchia nem azért hullott szét, mert több nemzetiségű volt, hanem azért, mert nem találta meg azt a politikai struktúrát, amely megfelelt volna az etnikai összetételének.

A dualizmus megcsontosodott politikai szerkezete, amely ellenállt minden reformkísérletnek, az osztrák és magyar uralkodó elit merev politikája és nem utolsósorban a kisebbségi népek azon törekvése, hogy saját szuverén nemzeti államot hozzanak létre, mindez együtt okozta a Monarchia szétesését. A belső konfliktusok háttérben nem az elnyomó erő munkálkodott az egyik részről és az elnyomottaké a másiktól, hanem többféle terjeszkedő, nacionalista erő, amely kölcsönösen figyelmen kívül hagyta a másik fél érdekeit. Mint az első világháború vége is megmutatta, senki sem csak az „etnikailag tiszta” állam keretei között gondolkodott, mind-egyik fél a másik ország területeire is igényt tartott.

Nagyszerb álmok és ambíciók

A szerb nacionalisták már a kezdet kezdetén Nagy Szerbia megalakítását tűzték ki célul, s minden különösebb skrupulus nélkül bejelentették igényüket a szerb területek mellett azokra is, amelyeken horvátok, bosnyákok, montenegróiak, macedónok, szlovének, sőt nem szláv népek, például albánok, románok, magyarok is éltek. Elképzeléseik szerint például Baja és Temesvár Szerbiához tartozott volna, sőt, egyesek még egy korridort is megrajzoltak, amely a csehekkel és a szlovákokkal kötné össze a szerbeket, a Fertő–Balaton–Mohács vonalon húzván meg Magyarországtól Szerbia felé eső határait.

Kereszt III. – Budaházi Tibor festménye

Az elképzelés, hogy a délszláv népek saját közös országot alakítsanak maguknak a Monarchia határain kívül, elsőként a korfui egyezményben nyert megfogalmazást 1917. július 20-án. Az egyezmény egy közös szerb–horvát–szlovén állam létrejöttét vázolja fel, demokratikus parlamentáris monarchia formájában, a Karadordević dinasztia uralma alatt, amelyben minden nép, minden nyelv és minden vallás egyenrangú. A leendő állam területe nem volt pontosan megjelölve, csak utalás történt rá, hogy olyan vidékekről van szó, ahol a szláv népek kompakt, egységes tömbökben élnek.

E tervek végrehajtása az I. világháború után kezdődött meg, a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság kikiáltásával, 1918. december 1-én. Az új állam (1929-től kezdődően Jugoszlávia) olyan területeket foglalt magában, amelyek közül csak Szerbia (a Száva-Duna vonalától délre eső terület) volt önálló királyság (1841-től, mintegy 48.357 négyzetkilométernyi területen, körülbelül kétmillió lakossággal), Montenegró önálló hercegség (9.475 négyzetkilométernyi területen 300.000 lakossal), míg az összes többi rész – Szlovénia, Horvátország, Bosznia-Hercegovina, Dalmácia – az Osztrák-Magyar Monarchiából szakított le, ideértve természetesen a volt magyar területeket, Bácskát, a Bánságot és Baranyát is.

A trianoni tragédia

A háború vége, illetve a Trianonban 1920. június 4-én megkötött béke, mely egyben az Osztrák-Magyar Monarchia végét is jelentette, nagy mértékben átszabta Európa e részének térképét, teljesen új gazdasági és politikai viszonyrendszert állított fel az itt élő népek és nemzetiségek között. Globálisan nézve és csak a történelmi tényekre szorítkozva a békeszerződés lényegét és következményeit a legrovidebben a következőkben foglalhatnánk össze: egy többnemzetiségű állam helyett több többnemzetiségű állam jött létre, azzal, hogy az előző helyzet több évszázadon át alakult ki, egy dialektikus történelmi folyamatban, az új – igazságtalan – helyzet pedig zöldasztal mellett, az európai nagyhatalmak elvtelen alkuja következményeként, minden etnikai alapot nélkülözve.

Trianon legnagyobb vesztese Magyarország: 282.000 négyzetkilométernyi területe mindössze 93.000 négyzetkilométernyire zsugorodott, azaz elvesztette területének kétharmadát. Ebből Románia körülbelül 103.000 négyzetkilométert nyert (vajon milyen történelmi érdemek szerint jutott neki több, mint amennyi Magyarországnak megmaradt?!). Csehszlovákia 63.000, a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság 21.000, Ausztria pedig 4.000 négyzetkilométernyi területet kapott.

Hasonló a helyzet a lakosság tekintetében is. Magyarország 18 millió lakosából tízmilliót (!) elvesztett. A Monarchia valamivel több mint tízmillió magyar ajkú lakosából körülbelül három millió (!) egyik napról a másikra az anyaország határain kívülre került. A másik oldalon Románia lakossága 5,24 millióval nőtt, ebből a magyarok aránya 1,7 (más adatok szerint 1,9) milliót tett ki, (a Monarchiában élő magyaroknak több mint 30 százalékát). Csehszlovákia 3,5 millió új lakossal gyarapodott (ebből valamivel több mint egymillió magyarral), Jugoszlávia 1,6 millióval (ebből 465–480 ezerre tehető a magyarok száma). Az Ausztriához csatolt területeken körülbelül 25.000 magyar élt.

Hogy a trianoni politikusok nem éppen a nemzetiségi hovatarozás, illetve etnikai határok szerint szabták meg az új határokat, az a következő adatokból is jól látszik. Maradjunk csak a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság példájánál. Ennek 12,5 milliónyi lakosságából a szerbség körülbelül 38 százalékot tett ki (ami azt jelenti, hogy relatív többségben volt); a horvátok aránya 32, a szlovénoké 9, a magyaroké 7–8, a németeké 7–8, a muzulmánoké 5 százalék volt, míg a lakosság fennmaradó része vegyes összetételűnek tekinthető. Ha megnézzük az elcsatolt területek etnikai térképét, megállapíthatjuk, hogy Bácskában és a Bánságban több nem szláv nemzetiségi hovatarozású lakos volt, mint szerb és horvát együttvéve! Ugyanitt a magyarok számaránya a összlakosság számához képest 29 százalékos!

*Trianon legnagyobb vesztese
Magyarország: területe 93.000
négyzetkilométernyire zsugorodott...*

A statisztikai adatok természetesen csak a matematika nyelvén szólnak. Még ha segítségükkel megértjük is, milyen történelmi igazságtalanság történt Magyarországgal szemben, Trianon igazi dimenziójának és kihatásának felméréséhez számba kellene venni az elvesztett természeti kincseket is – a jól termő bácskai és bánsági földeket, az erdélyi erdőket és bányákat –, a teljes infrastruktúrát – gyárakat, felszereléseket, utakat, hidakat, villanyvezetékeket –, mindazt az anyagi és szellemi gazdagságot, amit egy sor olyan város képviselt, mint Kolozsvár, Nagyvárad, Pozsony, Kassa, Szabadka, Újvidék és mások. És végül mindazt, amit a szerb hatalom alá került magyarok számára jelentett először a királyi Jugoszlávia diktatúrája és kegyetlen asszimilációs politikája, később, a II. világháború végeztével, Tito partizánjainak véres bosszúja, a kommunisták perfid elnemzetlenítő politikája, valamint Milosević gátlástalansága, amellyel megváltoztatta a térség etnikai összetételét, és szabad teret engedett a nagyszerb elképzeléseknek.

A nemzetiségi arányok megváltoztatása

Még meg sem száradt a tinta a trianoni békeszerződésen, a jugoszláv hatóságok máris hozzáfogtak a délvidéki magyarság elszerbesítéséhez, tudatosan és flagránsan megszegve ily módon a békeszerződés rendelkezéseit.

Sem Bácska, sem Baranya, sem a Bánság sohasem tartozott Szerbiához. A szerbek ezeken a területeken még az 1849. november 18-tól 1860. december 27-ig fennállt úgynevezett szerb Vajdaságban sem voltak többségben. A négyszázezernyi szerbség Bácska, Baranya és a Bánság összlakosságának mindössze 29 százalékát tette ki. A szándék egyértelmű volt: minél nagyobbra növelni a szerbek, és minél kisebbre csökkenteni a más nemzetiségek számát, mindenekelőtt a németekét és magyarokét. Bácskában és a Bánságban becsuktak egy sor magyar iskolát, megtiltották a magyar helységnevek használatát, elbocsátották az állami szolgálatokból a magyar tisztviselőket, és helyükre az „államalkotó” nemzetek tagjait állították. Az államellenes elemeknek nyilvánított polgárokat kitelepítették az országból, illetve 24–48 órán belül egyszerűen

átzsuppolták őket a határon. Azoknak pedig, akik megmaradtak szülőföldjükön, korlátozták a mozgásterét, és jelentős nyomást gyakoroltak rájuk, hogy változtassák meg a nevüket. Beszűkítették a kisebbségi nyomdák és művelődési intézmények működését is.

Ha ehhez hozzávesszük, hogy az 1921-es agrárreformot is olyan módon bonyolították le, hogy a szép és gazdag bácskai, bánági birtokokat szerb önkéntesek és telepesek között osztották szét, akik nem értettek a mezőgazdasághoz, nem szokták meg a kemény paraszti munkát, ugyanakkor a németeket és a magyarokat nemzetiségi alapon kizárták a reformból, meg fogjuk érteni, hogy itt nemcsak az anyanyelv és a nemzetiségi kultúra háttérbe szorításáról, nemcsak erőszakos asszimilációról, hanem az elnyomás klasszikus példájáról, a nemzetiségiek gazdasági és egzisztenciális ellehetetlenítéséről volt szó.

Eszközei megválogatásában a szerb politikai elit egyáltalán nem volt finnyás.

ÖSSZEÍRÁSI MANIPULÁCIÓK ÉS ADATHAMISÍTÁSOK

Míg az 1910-es népszámláláskor azokon a területeken, amelyeket később a Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz csatoltak, 577.549 magyar élt, az 1921-ben elvégzett jugoszláv összeírás mindössze 467.658, az 1924-i pedig 376.107 magyarról tud. Ennek a hirtelen – majd kétszázézeres – csökkenésnek az okai nyilván nem természetesek: az összeíró űrlapok cirill betűkkel voltak nyomtatva, úgyhogy a németek és magyarok többsége képtelen volt azt saját kezűleg kitölteni, tehát rá volt utalva a kizárólag szerbekből álló összeíró biztosokra. Emellett az sem kétséges, hogy az így kapott adatokat utána még a hatóságok is „korrigálták” valamelyest.

KITELEPÍTÉS

A Jugoszláv Menekültügyi Hivatal 1924-ből származó nyilvántartása szerint 1918 és 1920 között 39.272 magyart telepítettek ki az országból. Magyar források szerint ez a szám 55.000 körül lehetett.

KÖZIGAZGATÁSI ADMINISZTRÁCIÓS ÚJJÁSZERVEZÉS

Az 1929. január 6-án bevezetett királyi diktatúra megszüntette az örökölt tartományi és megyerendszert, és úgynevezett bánságokat állított fel. Az új közigazgatási egységek határait természetesen úgy rajzolta meg, hogy minél több bánszágban a szerbek legyenek döntő többségben. A történelmi Bácskát, Baranyát és Bánáságot az úgynevezett Dunai Bánszágba sorolta, amelyben ennek következtében drasztikusan megváltoztak az etnikai arányok. Míg a Vajdaság területén a szerbek és magyarok nagyjából egyforma lélekszámban éltek, az új bánszágban ez az arány az összlakosság számához képest 57 százalékra módosult a szerbek és szlovének javára (az előző 37,8 százalékkal szemben), a magyaroké pedig 18,3 százalékra (az előző 27,9 százalékkal szemben). És ezek az arányok természetesen leképződtek az uralkodó szervek és a bánügyi tanács struktúrájában is.

GAZDASÁGI INTÉZKEDÉSEK

Az „idegen polgárok” – és a magyarok, anélkül, hogy évszázados otthonaikat elhagyták volna, egyik napról a másikra idegen polgárokká váltak – vagyonát szekvesztrálták, azaz bírói zár alá helyezték a jugoszláv állampolgárság elnyeréséig; az 1919 és 1921 közötti agrárreform a korrumpálódott kor-

mányhivatalnokok kénye-kedve szerint, nemzeti alapon ment végbe: az I. világháborús önkénteseket és családtagjaikat egyértelműen privilegizálták a magyarok és németek rovására; a nem szerb „megbízhatatlan” iparosok okleveleit felülvizsgálták, bevonták a magyar és német kereskedők kereskedelmi igazolványát, megtiltották nekik az árukivitel és -behozatalt és így tovább.

A DISZKRIMINÁCIÓ EGYÉB FORMÁI

A közigazgatási szervekből elbocsátották a nem szerb tisztviselőket; kitelepítettek az országból minden „államellenes elemet”; a megmaradtak mozgását – különleges igazolványok bevezetésével – jelentősen korlátozták; az 1918-ban működött hétszázötven magyar iskolának csaknem a felét megszüntették, a többinek alaposan megnehezítették a munkáját; betiltották a magyar színházak működését Szabadkán, Zomborban, Újvidéken, Zentán és Nagybecskerekén; a kisebbségi sajtót a cenzúra szigorú ellenőrzése, tehát a rendőrség és az ügyészség befolyása alá helyezték; teljesen elszigetelték a nem szerb lakosságot az anyaországtól és így tovább.

Tömeggyilkosság és újabb gazdasági ellehetetlenítés

A lakosság etnikai összetételének erőszakos megváltoztatását a második világháború után egy iszonyatos tömeggyilkossággal folytatták: a Bácskába és a Bánszágba bevonuló partizánok a helyi szláv lakosságtól bőségesen támogatva, a legmagasabb katonai vezetés jóváhagyásával, begyűjtöttek és kivégeztek több tízezer magyart, a legtöbbit Bezdánban, Zomborban és környékén, Szivácon, Szabadkán, Bajmokon, Magyarkanizsán, Zentán, Óbecsén, Temerinben, Újvidéken és Debelyacsán.

Félreértés ne essék: nem a „háborús bűnösök és kollaboránsok” megbüntetéséről volt szó. Akiknek okuk volt félni a büntetéstől, azoknak legnagyobb része visszavonult a magyar és a német hadsereggel, és megpróbálta eltüntetni a nyomait. Ez a vérengzés az ártatlan magyar lakosság kollektív megbüntetése volt, tízszeres elégtétel a „hideg napokért”, a vak, bosszúálló szerb szellem diadala, a kapzsiság és a birtokvágy enyhe mellékbűzével.

...*diszkriminatív intézkedések következtek, melyek tovább gyengítették a magyar többségű területek gazdasági erejét.*

Közvetlenül a háború után megkezdődött a Vajdaság szláv népességgel történő betelepítése. Jugoszlávia úgynevezett passzív vidékeiről körülbelül hatvanötezer telepes érkezett Bácskába, a Bánszágba és Baranyába, s ezek az 1945-ös agrárreformban éppen olyan kiváltságokat élveztek, a volt partizánokkal, illetve a fasizmus áldozatainak családtagjaival együtt, mint az első világháborús szerb önkéntesek.

Az igazságtalan agrárreform, illetve az erőszakos államosítás és kisajátítás, valamint több antidemokratikus eljárás miatt a nyugati nagyhatalmak 1945-ben a potsdami értekezleten élesen bírálták a jugoszláv kormányt, szemére vetvén, hogy nem tartja be az Európa felszabadításáról szóló deklarációt,

de a világban zajló egyéb történések árnyékában ezzel nagyjából ki is merült a nemzetközi tiltakozás.

Ezután újabb diszkriminatív gazdasági intézkedések következtek, melyek tovább gyengítették a magyar többségű területek (Szabadka, Nagybecskerek, Becse, Magyarkanizsa, Zenta) gazdasági erejét. 1945 és 1953 között – a belgrádi Közgazdasági Intézet adatai szerint – körülbelül hetven jelentős ipari létesítményt szereltek le a Vajdaságban – gyárakat, malmokat, villanyerőműveket, nyomdákat és így tovább –, és Szerbiába, Boszniába, Montenegróba, Macedóniába vagy Horvátországba szállították őket.

A háború utáni újjáépítési lendületben a Vajdaságot teljesen háttérbe szorították. Míg például 1953-ban Bosznia-Hercegovinában a befektetések és beruházások értéke országos viszonylatban 20,2 százalékot tett ki, Horvátországban 20,6 százalékot, Szerbiában pedig 24,5 százalékot, a magyarok lakta tartomány ebből az elosztásból mindössze 3,6 százalékkal részesült.

Ugyanaz – más eszközökkel

Tito kommunista pártja hamarosan rájött, hogy Jugoszlávia konszolidációja és nemzetközi érvényesülése szempontjából valószínűleg célravezetőbb, ha enyhítenek a totalitárius módszereken, úgyhogy a lakosság etnikai összetételének erőszakos megváltoztatását az ötvenes évektől kezdve a káderpolitika perfieldbb módszerei váltották fel. Ez hamarosan igen hatékony eszköznek bizonyult mind a politikai döntés különféle szintjein, mind a gazdaságban, a kultúrában, az oktatási rendszerben és az élet más területén. Míg a pártban, az államigazgatásban, a bankokban és a nagyobb vállalatoknál a jól fizetett vezetői posztokra szerbeket, montenegróiakat és bosnyákokat neveztek ki, magyar csak akkor lehetett politikai tisztségviselő vagy igazgató – tisztelet a ritka kivételnek –, ha jó és engedelmes kommunista volt, aki kész a végtelenségig elhanyagolni saját népe nemzeti érdekeit.

Minden sajátos nemzeti érdek szóvá tétele a jugoszláv közönség szent céljai elleni támadásnak minősült. A kisebbségi közösségekben sem a közoktatásban, sem a kultúrában nem engedték meg az úgynevezett függőleges szerveződést. Csaknem minden intézmény és intézet etnikailag vegyes volt. Az iskolákban (néhány féligazságot és hamisítást kivéve) szinte semmit sem tanultak a gyerekek a magyar történelemről. A könyv- és újságkiadói tevékenység a párt szigorú ellenőrzése alatt és a kommunista ideológia és agymosás szolgálatában állt.

Mindennek az eredménye igen gyorsan megmutatkozott: a kisebbségek köz- és művelődési életében az évtizedek folyamán kialakult egy értelmiségi réteg politikailag alkalmasnak minősített, engedelmes emberekből, akiknek beprogramozott érzéke volt az öncenzúrára és a kompromisszumra, és akiknek karrierje azon múltott, mennyire tudják féken tartani és valamiféle jugoszlávságba olvasztani nemzettársaikat.

Milošević folytatja

A Vajdaság etnikai térképének ez az aránylag lassú átalakítási folyamata 1988-ban ismét drasztikusabb formát öltött. Slobodan Milošević hírhedt „antibürokratikus forradalmával”

Koszovó után megszüntette a Vajdaság autonómiáját is. A „forradalmat” fizetett tüntetőkkel „harcolta” végig, koszovói menekültekkel és nagyhangú szerb neonacionalistákkal, akik a hajdani telepeseznek a Vajdaságban élő leszármazottaiban igen jó szövetségesekre leltek. A „forradalomban” szerzett érdemeik ellenszolgáltatásául Milošević egy sor vezető politikai és egyéb funkciót ajándékozott híveinek, kizorítván ilyenformán a vajdasági politikai vezetésből nemcsak a kisebbségeket, hanem a vajdasági szerbek képviselőit is.

A belgrádi kormány az 1991-es háborút is a térség etnikai térképének átrajzolására használta fel. Noha a kisebbségek az első pillanattól kezdve kijelentették, hogy ez nem az ő háborújuk, és nem akarnak részt venni benne, a katonai hatóságok a nemzetiségi részarányt jóval meghaladó számban mozgósítottak magyarokat, és küldték őket megfelelő kiképzés nélkül a vukovári, illetve eszéki frontra. A katonai szolgálat megtagadásáért hadbírósi eljárást helyeztek kilátásba. Sok vajdasági magyar kerek perccel visszautasította, hogy „önkéntesként” részt vegyen a háborúban, s otthonát, munkahelyét, vagyonát odahagyva áttelepült Magyarországra. Számuk körülbelül harminc-nyolcvanezerre becsülhető. Otthagytott házaik egy részébe később Boszniából és Krajínából érkezett szerb menekültek költöztek be.

E menekültek első hulláma egyébként minden nagyobb adminisztratív nehézség nélkül szüremkedett be a tartomány lakosságába. Többségük azonnal megkapta új személyi okmányait és az új jugoszláv állampolgárságot, s jelentős privilégiumokat élvezett a foglalkoztatás terén, elsősorban a hadseregben, a rendőrségnél, a vámhatóságoknál és az államigazgatási szerveknél. A menekültek másik hullámát, amely a nyugat-szlavóniai és a knini „szerb állam” megszűnése után érkezett Jugoszláviába, ismét nem a szűkebb értelemben vett Szerbiába irányították, hanem a Vajdaságba. Pontos számuk ma sem ismeretes. A nem hivatalos adatok százötven-kétszáz ezer emberről beszélnek, akiknek körülbelül hetvenöt százaléka a Vajdaságban maradt. Több mint nyilvánvaló: jókora változást idézve elő a volt autonóm tartomány etnikai összetételében.

Ha mindehhez hozzáadjuk, hogy a Milošević-rezsim a vagonantárgyak és a források központosításával szó szerint kifosztotta a Vajdaságot, hogy az új, mesterségesen kijelölt közgazdasági régiók folytán mindenütt biztosította a többség politikai és gazdasági dominanciáját, továbbá hogy sok kisebbségi iskolában az anyanyelvű oktatást kétnyelvűre váltotta fel, hogy az adminisztráció nyelvűl a szerbet határozta meg, továbbá hogy a kisebbségi sajtót kilátástalan helyzetbe sodorta, teljesen világos lesz számunkra, hogy itt a szerb elit jól átgondolt, törvénytelen akciójáról van szó a saját egyveduralma megteremtése céljából.

Mindezek után ne mondja nekünk senki, hogy ha felemeljük a szavunkat az újabb elharapódzó magyarellenes atrocitások ellen, akkor az beavatkozás Szerbia belügyeibe! Nem fogjuk tétlenül nézni, ha bántják a délvidéki magyarokat! Nem, nem ülünk harckocsiba, nem törünk be Szerbiába, és nem lövünk rakétákat a magyarellenes uszítókra – nekünk az efféle megoldást aligha nézné el a mindenható nemzetközi közösség –, de ha a legrövidebb időn belül nem szűnnek meg az atrocitások, segítségül hívunk minden magyart széles e világon, és a nemzetközi sajtó, a nemzetközi diplomácia, a politikai és erkölcsi ráhatás minden eszközével megvédjük a délvidéki magyarokat – megvédjük magunkat!

Mesterek közt – tanítvány

Olvasólámpa
KÖNYVEKRŐL, ÍRÓKRŐL

Németh László regényei soha nem ott gyökereznek, ahol elkezdnének, hanem sokkal mélyebben, sokkal korábban. Mondhatnánk, hogy az emberré válás őstörténetében, hogy a magyar rendiség megszilárdulásának idején, de mondjuk inkább azt, hogy két nemzedékkel a megírás ideje előtt.

Utolsó kísérlet – ezt a baljós és figyelmeztető címet adta az író (orvos, polihisztor, „a magyar szellemi erőik organizátora”) évtizedet betöltő vállalkozásának, amelybe a saját sorsát, osztálya és nemzedéke sorsát akarta beleírni. Kísérlet? – inkább laboratórium, amelybe minden lehetséges embertípust és társadalmi körülményt összegyűjtött, regényfolyama „lombikjába” helyezte, vizsgálta (sugallta, kierőszakolta és elemezte) kölcsönhatásukat, majd – magától eltartva – szemlélte a kísérlet eredményét. Utolsó? – inkább utolsó előtti, mert nem görgette végig elképzelését eredeti szándéka szerint, az óriási tervezet elkészült darabjai azonban hibátlanok és befejezettek, amelyek a félbehagyott út sötétségébe is bevilágítanak. És mégis utolsó – Németh László az 1930-as években nyilvánvalóan érezte, hogy a magyar társadalom (de egész Közép-Európa) olyan visszafordíthatatlan társadalmi átalakulások

felé sodródik, amelyek – ha fel nem készülünk rá – végérvényesen elmosnak egy sor értéket, hagyományt, lehetőséget, valójában magát a megálmodott jövőt.

Az *utolsó kísérlet* hét tervezett (és négy megvalósult) kötetén keresztül mutatja be a dunántúli, református középparaszt családból induló Jó Péter sorsának alakulását. Lehetséges alakulását, vágyott alakulását, amelyhez hasonlót nem maga Németh László járt be, hanem – egy nemzedékkel korábban – édesapja. Jó Péter élete minden szakaszában, minden magasabb lépcsőfok eléréseért rendkívüli küzdelmet vív, lelkében, szellemében is éretten akarja meghódítani életútja következő magaslatát. Kocsik szeptemberben az első kötet címe, ezek a kocsik azonban csak egy év késéssel vizik iskolába a tanulni vágyó gyereket. Apja bizalmatlan a várossal szemben, a falu jobb erőinek az elszívásától fél, a „tanult ember” – így véli Jó István – gyakran hátat fordít falun maradt családjának, és lesajnálja őket. Nehezen és nem jó szívvvel, de végül mégis útjára engedi Pétert.

Az Alsóvárosi búcsú a felkészülés ideje, a vajti katolikus gimnázium légköre: paptanárok, latin nyelv, polgári családból való diáktársak. A papság tudása imponál Jó Péternek, összefonódása a hatalommal egy idő után taszítja a fiút. A háttérben a város (Vác) és a környék bigott paraszti népe, a diákgyerek kezdődő érdeklődése a kisváros „kulturális kínálata” és a szórakozások iránt, amelyben már megjelennek a nők (közelebbről a kislányok, távolabbról a „nagynők”).

1918 őszén Péter tizenhét éves, amikor kitör a polgári forradalom, majd hamarosan a kommün, apja hazaviszi a fiút. – Ha baj van, legyen együtt a család! – mondja, de inkább a rossz társaságtól meg a zavaros eszméktől védené a fiát. Vagyis: Péter ízelítőt kap – ha nem is a világ, de az ország – történelméből. (De hát tudjuk: A történelem az élet tanítómestere!) A kommünt azért Németh László valamiféle kiszámíthatatlan és elietett majálisként mutatja be. A fiú tanul a falu magányában – Addig se foglalkozik politikával! – gondolja az apja, és Péter levizsgálja a hiányzó másfél év anyagból.

Péter számára a gimnáziummal nem befejeződik a tanulás, hanem megkezdődik a küzdelem az igényesebb tudásért. Tudós akar lenni, de elsősorban széles látókörű ember: történész, a társadalmi törvények ismerője, a művészetek forrásvidékére akar visszanyúlni. Ami tudást Németh László a *Tanú* folyóirathoz összegyűjtött, most Jó Péter számára rendszerbe foglalja. Megalkotja Barbián professzor alakját, aki az elmúlt korok fordulópontjaival, a lélekkel és a vallással, a személyiséggel és a hagyománnyal egyaránt foglalkozik. Nem eklektikus kapkodás, amire Barbián tanítja Pétert, hanem a világ nagy összefüggéseinek a fölismerése, a (néhánykor rejtett) hatások napvilágra hozása. Péter már gimnazistaként olvasta könyveit, az egyetemen pedig előadásait hallgatja lelkesen. Barbián szavai, de inkább logikája, összegező képessége rajon-

Németh László

gással tölti el a fiatalembert. Barbián szabályozott mederbe tereli Péter kutató kedvét, tervezett disszertációjának témája: a magyar népi vallásosság történelmi gyökerei.

Az életrajz-folyam harmadik kötetének a címe: *Mester és tanítvány*, de Péter nemcsak a tudományban keres (és talál) mestert, hanem – a dunántúli, falusi fiú – most ismerkedik a világvárossá növekvő Budapest topográfiájával, az egyetemi élet helyszíneivel (könyvtárak, kiskocsmák), a különböző társadalmi állású emberek találkozásának kalandjával, de még az alérleték sajátos „alvilágával” is. (Barbián alakja némiképp Madách Luciferére emlékeztet, aki lenyűgözi a tanítvánná szegődő Jó Pétert. Németh László azért emlékeztet rá, hogy a „hűséges tanítványból” ritkán válik „igazi mester”.)

Barbián tudása azonban nemcsak Pétert nyűgözi le, az 1919 után restaurálódó, posztfeudális Magyarország régi-új hatalmi elitje kiváló segítőt talál Barbiánban: az új ideológia megteremtését, igényes megfogalmazását várják tőle. Barbián ezt a kétes szerepet készséggel elvállalja – Németh László pedig megfogalmazza lesújtó véleményét az írástudók árulásáról, nem először és nem utoljára. Jó Péter fokozatosan eltávolodik a korábban rajongásig tisztelt professzortól, emberi eltorzulása mellett hirdetett tanaiban (a római koriakban, a középkoriakban is) egy veszedelmes rendimádat célzatosan összefércelt alapelemeit kezdi érezni.

Jó Péter nem lázad Barbián ellen, hanem elfordul tőle, a tudományos életpálya barbiáni értelmezése kezd idegenné és ellenszenvenné válni számára (amihez azért Barbiánna tisztátalan alakja is hozzájárul). Péter ekkor huszonegyedik évében jár, de ami a férfi-nő kapcsolatot, a szerelem dolgát illeti, ebben járatlan, bizonytalan és bizalmatlan. Németh László nagyon sokat tud a női lélek működéséről, gazdagságáról és mélységeiről, ismeri a nemek közti érintkezés társasági, nyelvi, pszichológiai formáit, szokásait és gyakorlatát. Csak hát ez nem szerelem... Krúdy Gyula, Csáth Géza vagy Ady Endre e téren messze előtte jár Németh Lászlónak. Amikor tehát *A másik mester* oldalait kezdi írni, valójában saját magának is végig kell járnia ezt a könnyűnek tűnő, mégis – egyesek számára – olyan keserves kurzust.

*A szerelem – hiszi, vallja és bizonyítja
Németh László – több a kölcsönös
rokonszenvnél, több a testi vonzódásnál...*

Jó Péterben sem félszesség, sem testi-lelki erőtlenség nem munkál, ismeri (hallomásból inkább) a szerelem köznapi világát, de mindennél erősebben él benne faluja paraszti szemérme, a megismert világrendben elfoglalt saját helye, a szellemi felkészültség tisztelete, amelyről úgy gondolja, ez hozza meg számára a felemelkedést és a boldogságot. Ez komoly muníció az életpálya sikeres megindításához, de súlyos teher egy szerelem könnyed beteljesítéséhez.

Jó Péter egy reggel az Erzsébet híd budai oldalánál találkozik Tusival, akit még vajti diáksága idejéből ismer (az olvasónak pedig az a gyanúja, hogy ez az aggályos fiatalember magától bizony nehezen lett volna képes megismerni idegen lánnyal, különösen utcán). Természetesen a lány, Tusi a kezdeményező, az aktív ismerkedő és a barátságosabb kettőjük közül, amit persze Jó Péter kezdetben nehezményez is.

Az ismeretség felelevenítődik, Péter elkíséri Tusit. Ha hazakísérné, az már elismert udvarlási szándék volna, de Péter a munkahelyére kíséri Tusit, amely egyben a lány lakása, ott-hona, családi vagyona és birtoka: Tusi édesapja ugyanis a főváros új gyógyfürdőjének a bérlője. Péter tehát vagyonos és befolyásos, feltörekvőben lévő (újjgazdag) család lányával ismerkedik meg – 1919 „tanulságai” és Barbián intelmei tehát a mélyben működnek.

A könyv 1940-ben jelent meg, a regény az 1920-as évek közepén játszódik, Németh László pedig 1901-ben született, – a mai (szerelmes, fiatal) olvasó számára ezek régészeti adatok, amelyek jószerével négy nemzedékkel korábbi társadalmi helyzetről, morális felfogásról, interperszonális kapcsolatrendszerrel és nyelvhasználati szokásokról adnak látteletet. Jó Péter (alias: Németh László) azonban megy tovább a maga elé szabott úton: belső vívódások és külső sikertelenségek során halad előre, hogy a legfontosabbat: a saját személyiségét minél jobban megismerje, alkalmassá tegye céljai elérésére, értékei elfogadtatására. A szerelem – hiszi, vallja és bizonyítja Németh László – több a kölcsönös rokonszenvnél, több a testi vonzódásnál, a kellemesnek tűnő órák számánál. A szerelem, miként az írói munka is: vállalkozás, egymás életre szóló, kölcsönös támogatása, amely testből, lélekből és értelemről egyaránt táplálkozik. Péter és Tusi – minden rokonszenvük ellenére – igen messziről indulnak egymás felé, más családi és vagyoni háttérrel rendelkeznek, más életformára készítették fel őket, más jövődöbelit szemeltek ki nekik a szülők vagy az életbe küldő osztály közfelfogása. Tusi a családi tőkés vállalat alkalmazottja, akinek eszébe sem jut lázadni ez ellen, Péter nem felejt (és nem is akarja felejtetni) a paraszti család bizalmatlanságát „a városi úri népekkel” szemben. A nexusok, amelyek Barbiántól eltávolították Pétert, a gyógyszállóban is működnek, Péternek szerelmével és önérzetével egyszerre kell megküzdenie.

Azért Péter és Tusi kapcsolata nemcsak a szerelem-idegen elvek hullámverésében hánykolódik, nemcsak a szálloda zaklatott idegenforgalmi tevékenysége zavarja és a kulissza-pálmafák bólogatása segíti egymás felé a fiatalokat. Mindketten önállóságra született emberek, akik ezt az önállóságot nem látványosan, de szívósan védik, az előítéletek határait folyamatosan távoztatják el maguktól. A tőkés vállalkozó apa ugyan lenézi a kopott kabátú diákiút, de amint módos vendégeitől meghallja, hogy Péter Barbiánék napi vendége, megnyílni irányában. Tusiban persze éppen e „napi vendégség” miatt támad méretes féltékenység.

A szerelem kísérő körülményei (és kísérő személyei) is alkalmanként Péter és Tusi javát szolgálják: a gyógyszálló nagyüzemében senkinek nem fontos, hogy a nagymamát napon-ta megsétáltassa. A fiatalok ezt magukra vállalják, a vízivárosi Duna-part és a tabáni utcácskák ettől kezdve a szerelmi légyott emlékeztető helyszínei lesznek, egy még két nemzedékkel idősebb szemlélő szeme (de inkább szemhunyása) előtt szövdik a rokonszenv, a barátság és lassanként a szerelem kettőjük között. Nem konfliktusmentes persze ez a „szövdés”, Péter ellene szól a gyógyszállónak, a nagypolgári törleszkedésnek, a hányaveti antantiszteknek, és mindannak, aminek egy, az ő helyzetében lévő, józanul gondolkodó huszoneves ellene szólhat. Tusi evidenciának fogja fel mind e körülményeket, de idővel rokonszenv ébred benne Péter nézetei iránt (leszámítva természetesen Barbiánét).

A szerelem állomásai (ha illik e névvel illetni egy emberpár legszebb pihenőit!) azért az 1920-as években – legalább is Jó Péter és Konsztantinosz Tusi között – lassabban követik egymást, mint a legtöbb mai olvasó életében. De az állomások egymásutánja „minőségi növekedést”, érzelmi többletet is hordoz magában, amit a szerelmesek pontosan és örömmel észlelnek. Németh László nem engedi szabadjárá a szerelem száguldását, a nagymama után egy apró gyermeket kell az egymásra vágyó párnak sétáltatni, akit ráadásul egy gyermeklány (mai szóval: bébiszitter) kísér. (Ügyes megoldás: a gyermek is szakértő kezekben van, a kisasszony meg ez a gyanús tudóspalánta is „szigorúan ellenőrzötté” válik.) Tusi hol előreküldi a fölösleges párost, hol maguk lépnek ki Péterrel, hogy a tipegők lemaradjanak. Váratlan fordulat: az önérzetes gyermekpásztor lány beleszeret Péterbe – szó és hang nélkül, de halálosan...

A zord, tőkepénzes atya idővel mégiscsak megenyhül Péter iránt, és a gyógyszálló fényéhez mért eljegyzést tart a szerelmeseknek. Nagyobbik lányát a hatalom befolyásos tagjához adta férjhez, ennek a kisebbiknek – gondolja – megfelel ez a jó eszű éhenkórász is... A szerelem beteljesedik, a közös élet előtt azért még felbukkan néhány zökkenő, de nem illik egy szerelem valamennyi intimitását kibeszélni. Németh László

bízik teremtményei erős (és a szerelem során tovább erősödött) személyiségében, az összetartozás komolyságában, de nem ringatja magát illúziókban a körülmények felől.

A háttér is ismét ijesztően megelevenedik, Péter, a boldog szerelmes, egészen másféle disszertációt készít, mint amit professzora támogatott. Barbián sértett hiúságból (de szakmai szempontból némiképp jogosan) elutasítja a dolgozatot, ezzel Jó Péter áhított tudományos karrierjének vége. A történet (nemcsak a Jó Péteré, hanem a „Jó Pétereké”) itt abbamarad, ami a regénytervezetben szerepelt, azt Németh László máshol, más formában „*Kert-Magyarország*” néven, „*a minőség forradalma*” címen gondolta végig és álmodta szövegbe.

A másik mester nem lányregény, nem karriertörténet, még ha számtalan belső és külső vonásában hasonlít is a francia realista és naturalista regény legjobbjaihoz. A személyiségfejlődés regénye, amelyben a szerelem nyilvánvalóan döntő szerepet kap. Németh László azt sugallja Péter és Tusi nem vizontagságok nélküli, nem felhőtlen, de a maguk képére formált szerelmében, hogy az ekként megélt szerelem a legnagyobb „mester”, amely az emberi sorsot, az emberi személyiséget alakíthatja.

LUKÁTS JÁNOS

Németh László: A másik mester

BENKE LÁSZLÓ

A dógzós ember

Tizennégy éves korában kezdett előtte megvilágosodni, hogy ő bizony egykettőre komoly választás elé kerül. Annyit már tudott, hogy lényeges különbség van kapálás és kapálás között, s hogy sokkal elviselhetőbb, csaknem szórakoztató dolog baráti csapatban, csemetekertben vagy irtáson kapálni, mint a saját földjükön, anyja és apja társaságában, vagy a téesz földjén, felnőttekkel dolgozni. Az vitathatatlan volt, hogy kapálni szükséges, egy tizenkét éves gyerek már nem húzhatta ki magát a mezei munkából. Azzal pedig hiába is védekezett volna, hogy a szülei nem szoktatták hozzá a munkához kellő időben. Neki is megmutatták a kapát, a kaszát és az aratást is, de ő mégsem szaladt szántani, vetni, boronálni, aratni, mint apja, kapálni hatalmas tábla kukoricát, mint anyja. Nem szaladt a mezőre bátyja sem, így aztán neki, a kisebbnek is jobban kegyelmeztek. Az idősebb és erősebb testvér sokkal okosabb volt, mint az öccse; folyton tanult, a hetedik-nyolcadik osztályt egy év alatt végezte el, ahogy a gimnázium második és harmadik osztályát is, kellő időben készülődött elhagyni a szülői házat, ahol nem azt látta, hogy a paraszti munka milyen hasznos, nagyszerű, felemelő, megbecsült dolog, hanem azt látta, hogy nehéz, fárasztó, piszkos, lenézett és nincs megfizetve. Benne föl sem merült, hogy mi lesz vele, mi lesz belőle, ha nagy lesz. Jancsi pedig már akkor borzadozott a kemény paraszti munkától, mikor megkóstoltatták vele a marokszedést. Mint egy súlyos sorscsapás, úgy nehezedett rá a fogadalma. Látta, nap mint nap tapasztalta, hogy a szülei rengeteget dolgoznak a mindennapi kenyérért, hogy az élet alapvető feltételeinek előteremtése rengeteg szen-

vedéssel, kinnal és bajjal jár. Jancsi azt ígérte a szüleinek, hogy ő „dógzós” ember lesz, nem megy el sehova, otthon marad a szülői háznál, majd ő segít szegény apjának meg anyjának, majd ő megkönnyíti az életüket. Késve jött a felismerés, hogy tanulni kellett volna időben, akkor nem fenyegetné olyan reménytelen jövő, amilyen a dolgozó embereket nemcsak fenyegeti, hanem nap mint nap lecsap rájuk kíméletlenül. Nem mert belegondolni sem, hogy mi lesz ővele az általános iskola elvégzése után. Hogy azután naponta neki is egy munkaegységért, tíz-tizenkét forintért kelljen dolgoznia a téesz földjén szakadásig? Tizenkét forintért? Annyit csak a férfiak kerestek 1960-ban és a téesz megalakulását követő években is. A nők örültek, ha megkeresték a 7–8 forintot. Igen ritka volt az a férfi, aki 12 órát tudott dolgozni, s 12 forintot keresett naponta.

Előbb a csemetekertben próbálkozott egy kicsit jobb és könnyebb élet reményében. Gyerekkorában nyaranta rengeteg fenyőcsemetét, kicsi tölgyet, juhart, nyárfavesszőt pátyolgatott a kertben dalos kedvű lányokkal és fiúkkal. Valahol itt világosodott meg benne, hogy csak a becsülettel végzett munka szent. Nem a tulajdon és nem is a pénz. Egyedül az örömmel végzett munka szent, de csak akkor az, ha azok mondják vagy érzik szentnek a nehéz munkát, legalább a lelkük titkos mélyén, akik nehéz munkából élnek és megélnék, s még erőt, jó kedvet, bőséget is tudnak belőle meríteni az élethez. Mert csak az emelheti fel a földre görnyedt embert, a méltó munka és az emberhez méltó öröm. Már kicsi gyerek korában, ahogy elnézte a görnyedt embereket és a gögjükben fuldokló büszke

utálatosakat, azt gondolta, valahol itt kellene keresni az igazságot és az igazságtalanságot. Csakhogy éppen errefelé nem találta meg még senki. A falu népe Buta Jóskának nevezte a tanácselnököt; buta ez, mondták, butább, mint a Sztálin Jóska. Vrácsik Buta Jóskája fenn ült a szekéren, trágyát vitt a mezőre, nyakkendősén ült a ganyé tetején, hajtotta marháit vagy lovait, s meg-megemelte ostorát, úgy köszöngetett jobbra és balra a népnek: – *Szabadság!*

A mint a téesz vezetői úgy gondolták, hogy a közös kapálás nem jó dolog, a napraforgóföldet is kiosztották: ez a tied, ez meg a tied – műveld meg! A hatvanas évek második felében a munkaegység értéke húsz forint lett, akkor aztán a tehetősebb koroknyaiak is beálltak a sorba: kapáltak azok is, csak úgy porzott. Nem sokáig. Hamarosan szétszéledtek a világon; úgy elment ki erre, ki arra, hogy semmi se maradt Koroknyából.

Az elhagyott, olcsón eladott házakba hamarosan dologtalansághoz szoktatott cigányok települtek, vagy azok se. Üresen maradtak az elhagyott házak. A lassú enyészetben előbb térdre rogytak, orrukra estek, hanyatt vagy oldalukra dültek, beleperte őket a gaz. Egy-egy megszzenesedett ajtó- és ablakkeret

itt-ott még kikandikált a bozótos gazzal benőtt házak sírhalmai alól. Semmivé váltak a gazdasági épületek is, a valaha gazdagon termő kerteket, a virágzó gyümölcsösöket legyőzte a vadon sarjadt bozót. A házak helyét fölverte a gyom, benőtte a magas fű, de itt-ott még évekig tomboltak a rózsbokrok, halálos csendben illatoztak az orgonák. És a romok fölött, az elkékült ég alatt ma is békéről dalolnak a pacsirták.

A gyalázatosan meghurcolt gazdák elmenekültek a megalázások elől. Elhagyták földjüket, házukat, sokszor az életüknel is drágábbat titokban siratták. A megalázottak elbujdostak a városokba, szétszóródtak és meghaltak ismeretlen világokban.

Jancsi is maradt volna otthon? Védte volna meg házát és mezejét a szutykos emberárulókkal szemben? A keze ügyébe esőt, a megosztott népet megvethette volna ott helyben, a hangos kocsmában. Mehetett volna derékig érő hóban apja után, vihette volna hóna alatt a kis baltát, mint a mesében, ahogy vitte is nemegyszer a Nyíresbe fát irtani rogyásig; ehetett szalonnát kenyérral a kidöntött fatörzsre telepedve. Ha megszomjaztak, meglékeltek a nyírfa derekát, ittak nádszálon csepegtetett édeskeserű nyírvizet. Apríthatta a tűzrevalót otthon az udvaron, hogy jó meleg legyen a kiskonyhában. Megtanulhatta volna, hogyan kell etetni a teheneket, a disznókat, a tyúkokat. De arra nem kellett ám tanítani senkit, hogyan kell csirkét meg disznóhúst enni! Azt is tudja minden nagyeszű, hogyan kell sajnálni a szegény embert. Bátyjának több esze volt: elment tanulni Pestre, magyar-történelem szakos egyetemista lett.

*A megalázottak elbujdostak
a városokba, szétszóródtak
és meghaltak ismeretlen világokban.*

Ő nem borult le a földre fáradtan, mint az ég, vagy mint a mezőn vakulásig görnyedő paraszt! Nem nézegette kihunyó paraszában a napot, hogy mi végre áll meg egy kicsit a szemközi szomszéd zsúpfedeles háza felett, mielőtt eltűnik a zaboskerti erdőben. Bátya nem csodálta meg apja felemelkedő és lesújtó fejszóját, s hogy miért vérzik az ég is. Nem állhatta a parasztromantikát, ő a tudománynak szentelte életét. Azt sem figyelte meg, hogy apja fejszéje alól hogyan röppen fel a szentiván almafára egy-egy fadarab, s milyen kíméletlenül veri le a fürtökben sárguló kis almákat, s a lehullottak hogyan gyűlnek egybe a tikok által kifőtőresztett mélyedésekben. S ha már elültek a tikok, s bebújtak napmeleg házukba a darazsak is, s anyja megpróbálta beszóltani fiát, nem ő, nem a nagyobbik rohangászott az udvaron még este is a gyors és kusza röptű cserebogarak után. Hanem az öccse, a kis paraszt! Honnan is tudta volna a bátyja, hogy mi végre kell magasra emelt ciroksöprűvel száguldozni a zöld udvaron, kergetni a cserebogarakat, végtelenül, megállás nélkül, míg bele nem szédül az ember.

Ötvennyolc tavaszán, majd nyarán, ahogy a bátyja hazahazalátogatott az egyetemről, a mindennel elégedetlen legénynek feltűnt, hogy az ő testvére rövid idő alatt milyen sokat változott: irigylésre méltó úr lett belőle. Titokban büszke volt bátyjára, mégis haragudott rá, irigyelte tőle a szemüvegét is. Az a csillogó kis lencse mennyivel okosabbá, különbbé tette

Csikós András festménye

őt! Megváltozott a beszéde, a hanghordozása, a külseje, olyan lett, mint akit kicseréltek. Jól állt rajta az öltöne, ragyogott a cipője, villogott a szemüvege, érthetetlen, sőt titokzatos volt szinte minden mondata. Fitogtatta tudását, hogy ő mi mindent tanult, mennyi mindent tud, micsoda könyveket olvas! Érthetetlen szavakat kevert érthetetlen mondataiba, egyik tanárát leszólta, másikat dicsőítette, olyan bámulatós emberre vált, hogy öccse azt sem tudta, tegezheti-e a nála hét évvel idősebb testvérét. De nemcsak a csodálat vert fészket a kamasz lelkében, elburjánzott benne az irigység, a féltékenység, sőt a sértett önérzet is. Mert a bátya úr lett, ő meg paraszt maradt. „*Én paraszt? én?*” – dohogta a megsértett Toldi szavait, s rögtön kész volt a felelettel, vagyis azzal, hogy az ő testvére, György úr, „*a rókaelkű bátya*”.

Apjától és anyjától megszokta, hogy az urakat nem szabad bántani, nem szabad megmondani nekik az igazat...

Csakhogy ezt az istennek se merete volna szemébe mondani bátyjának. Apjától és anyjától megszokta, hogy az urakat nem szabad bántani, nem szabad megmondani nekik az igazat még akkor sem, ha elnökök, papok vagy párttitkárok, de a hátuk mögött muszáj megvetni őket, nem eshet csorba a becsületen... – ez mindig így volt, és így is marad az idők végezetéig. Vigyázni kell ám, vigyáz magadra, fiam! – látta anyja felemelt ujját! – az urak sohasem hoztak semmi jót a szegényekre. Akkor is így van ez, ha az urak ugyanattól az anyától született édestestvérek vagy csak tejestestvérek.

Jancsi nem merete bátyja szemébe mondani, miért hasonlítja őt Toldi Györgyhöz, önmagát meg Toldi Miklóshoz, hiszen titkon legalább érezte, ha nem is tudta, hogy a szerepek sem stimmelnek mindenben, így aztán megtörténhet, hogy ő, aki erősnek képzei magát, akkora pofont kap bikaerős bátyjától, amekkorát még nem kapott tőle, pedig kapott az udvarban épp eleget. Ott csípte-rúgta őt az úr, ahol érte, arra pedig nem is emlékszik, hiába henceg a rókaelkű, hogy hányszor, de hányszor megvédte őt a verekedős sárdi legényektől, akik folyton őt, a gyöngébbet verték el. Az erősebbtől kapott verésért így álltak bosszút a szomszéd falu legényei.

Ötvennyolc nyarán, mikor a bátya házasodni készült, Jancsi úgy érezte, hogy a pökhendi úr nyomban testvérgyilkosságba kergeti őt. Beöltözött a bátyó fehér ingbe és fekete ruhába, fölvette csillogó-villogó szemüvegét, aztán akkora lakodalmat csaptak a szülői háznál meg a lányos háznál is, hogy a sok-sok tortával dobálózni lehetett volna. A lakodalmi menet előtt haladva végig az utcán fújták a trottyosok: „*Utoljára drágám, azt kívánom én*”... , ő is ott lépegetett galambszürke öltönyében Magda oldalán. Ő vitte a menyasszony hosszú és fehér slájerét, Jancsi pedig a sértett Toldi Miklós szerepében lépegetett bátyja után, miközben egészen máshol járt az esze. Arra várt, hogy menjen már Pestre a tányérnyaló, mehet akár a királyhoz, viheti menyasszonyát, az összes rózsaszínbe öltözött korszorúslányt, ő itt marad, neki jó lesz a kapanyél is, s ha nem kapja meg azt sem, megy a cigánytónak. Bujdosik az „éren”, bujdosik a „nádon”, lépked zsombékról zsombékra, s ha besüpped alatta valamelyik zsombék, megsimogatja azokat a

szerencsétlenül agyontaposott farkaskölyköket, aztán ha „*jő az anyafarkas szörnyű ordítással*”, úgy kiszorítja belőle a lelket, és úgy veri szét vele az apafarkast, mint annak a rendje. Ahogy azt Toldi Miklós tette. Hajnalban hazahozza mindkét dögöt, a rókaelkű ablaka alá fekteti őket, tudja meg, kivel van dolga, aztán örökre elbúcsúzik szegény anyjától, és megy, megy, neki a világnak, amerre lát.

Jancsi sértettségének más oka is volt. Bátyja nemcsak elegáns és sikeres felnőttnek, hanem valóban boldog vőlegénynek mutatkozott a menyasszonya oldalán, ő viszont eltitkolt és sajgó sebeket hordozott kamasz szívében. Magában elismerte, hogy sokadszor szerelmes, de azt is őszintén tette hozzá, hogy most aztán megtalálta az igazit. Sebeinek sajját az elviselhetetlenségig fokozta a ház ajtajában virágjába lobbant barackfa, meg a vőlegény és a menyasszony után esküvőre sorakozó korszorúslányok és vőfélyek ünnepélyes sora. Az járt eszébe, hogy az elmúlt vasárnap is elment Magda után Nadalosba. Gyalogolt oda és vissza a hosszú földúton, hogy csak egy pillantásra láthassa titkos szerelmét. Fogadkozott, hogy ha ég és föld egybeszakad, akkor is megmondja Magdának, a világ legszebbjének, hogy halálosan beleszeretett, s megkéri a kezét, legyen a felesége, mert nem tud nélküle élni.

Szemügyre vette Magdáék házát az út bal oldalán. Felmérte a terepet, s remegve állapította meg, hogy az úttól jóval beljebb fekszik a ház, kékre van festve az ajtaja, és minden ablakában muskátlik pirosodnak. Kicsit közelebb, majd még közelebb merészkedett a házhoz. Úgy tett, mint aki minden eshetőségre felkészült. Azt gondolta, ha valaki eléje toppan, s megkérdezi, honnan jött, és mit akar itt, majd csak mond neki valamit, talán azt, hogy a távolabbi faluba akar eljutni. Csakhogy Somogyfajs az erdőn túl van, az erdőn át pedig nem vezet oda rendes út. Épp egy vastagabb törzsű almafa mögül leste Magdáék házát és ajtaját, amikor valóban nyílt az ajtó, s kilépett az udvarra Magda. Jancsinak akkorát dobant a szíve, hogy egy villámgyors mozdulattal visszahúzódt az almafa mögé.

Nem telt el három másodperc, óvatosan lesett ki a fa mögül, de Magdát nem látta már az udvaron. Zavart szégyenkezéssel indult haza, s egész úton nem tudta magában elrendezni a dolgot, sőt azt sem tudta, mitévő legyen, s mi végre van ő e világon. Egyedül a ház ajtajában virágzó fának merete meg-súgni, hogy milyen reménytelenül szerelmes, de nem nyugszik bele, addig megy és megy e világ úttalan útjain, míg meg nem találja ideálját, akit akár élete végéig keres.

Fél év sem telt el, megszegte adott szavát, nem tágított, azt mondta anyjának és apjának, mégsem lesz „dógzós” ember ő sem. Megy Pestre, úr lesz belőle is, nem lesz a földnek bolondja, nem lesz paraszt az istennek sem, nem kell neki a ház, fulladjon meg az egész porfészek, s titokban bizonyos volt benne, hogy abban a hatalmas fővárosban meg fogja találni egyetlen szerelmét.

Hiába sírt, hiába rimánkodott az édesanyja:

– Fiam, ne menj el! Mi lesz belőled? Te nem tanultál!

Rendíthetetlenül készülődött az útra.

– Nem tanultam? Tanulhattam volna? Ti sem akartátok, hogy tanuljak! Azt akartátok, hogy paraszt legyek, amilyenek ti vagytok. Elhittétek, hogy én is „dógzós” ember leszek!

Részlet az *Otthonkereső* novellafüzér bővített második kiadásából.

Csontos Márta versei

Instabil tágasság

Megfélemlített Csend
ül a láthatáron,
a szél hancúrozó örömét
idebent nehéz elfogadni,
mégis irigylem, hogy
mindenhol jelen lehet,
én meg csak a szoba négy
sarkában tölthetem ki a teret.
Talán az időérzésem is
sántít, s a mába átfolyó
jövőképben nem látom
meg a baljós jelet.
Ma korábban hajnalodik,
a tulipánok mélylilára
váltak, ahogy a krétafehér
pára betakarja a fűvet.

Valami készül, az árnyak
sejtelmesen elvékonyodnak,
s csak annyit érzek az ember-
lakta táj kifosztott paradicsomában,
valami engem is fenyeget.
Van valami instabil nyitottság,
valami belterjes könyörtelenség,
valami, ami a belső rózsaszín
testében hiányt és félelmet jelez.

Milyen visszafogott az ég kékje
ebben a tavaszban! – az utcákon
kevés az öreg, mintha fogyóban
lenne a mindennapi kegyelem
lehetősége; kevés az ének.
A reggeli fény szégyenlősen
borul a pusztulásra, égbe-földbe
vetett bizalommal van csak esély
az emberfölötti megmaradás folytatására.

Felszínes mélység

Az időt túlélni akarom,
s megmenteni magam
a veszendők között. Le kell
ásnom a mélybe, feltárni,
hihetek-e a Semmiben,
meg kell látnom, visszajöhetek-e
a mélybe eresztett kötélén,
s megtudni: a szűkülő feneketlenségben
hol találkozik a hóhér s az üldözött.

Karantén-vers

A félelem szörnyszülöttét
most a szorongás ringatja,
tépett gyökerekkel remeg
benned a megzavart lélek.
A remény alig áll szóba veled,
a világ-massza kenetében
könyörtelenül zuhan alkony-
ágyára az életképtelen lélegzet.

Valami nagy tisztaságra vársz,
valamire, ami felfalja a múltat,
s a háromdimenziós homályból
kibontja a kék eget. Jákob
kútjához szeretnél ülni, vagy
poharadba tölteni Hórebnél
a sziklából fakasztott vizet.
Fény és idő fókuszán szeretnéd
átmenteni megmaradt életed.

Aknay Tibor fotója

Vonalak keresztben

Tettamanti Bélára emlékezve, aki százéves lesz 2046. december 10-én. Az lesz...

E„*Ez nem vicces!*” – mondta. Ez nem az. Most nem. Sok minden vicces volt. Néhány évtizeden át. Például amikor Béla még általában magának rajzolt. Apró cédulákat dugdosott lehetetlen helyekre, s apró betűkkel, fura figurákkal kommentálta a világot. Aztán valaki ráakadt a cédulára, és örült neki. „*Nahát, ez a Bélus!*”

Gondolkodtunk, kerestük rajzai lényegét, értelmét. Családi feladattá vált felismerni a négydimenziós grafikákban az igazat, annak fordítottját, no meg a vicceset. „*Nahát!*” Egységes családi, értetlen vélemény.

Testtelen fejlábak, egybenyíló és egybenyúló kezek, szemek, mellek, apró csillagocskákkal teleszórt horizontok és a horizont visszája. Mindig ott világít valahol egy fekete nap, egy feketében fehérén pacniskodó hold. Kerekék és órák között nincs különbség, hiszen az óra kerek kerék, az idő meg forog. Eddig világos. De mitől függ? Az idő? Az óra? Valami zsinórtól? A kerék agya a szemlélő agya? A kerék gurul-e, és ha igen, kit visz? Embereket? Kezeket? Lábakat. Időt. Agyat.

Béla kérdezett, és „*egy sima, egy fordított*” mosollyal visszakérdezett. Figyelt, figyelmet kért, és figyelmeztetett. Béla én és mi voltunk. Egy világot szerető ifjúság. Nagyon vénülő, örök ifjúság.

Egy ponty látható. Szép példány, csirkelábakon áll. Kukorékol. A nyaraló falán a cédula: „*Jó lesz vigyázni! Mostanában olyan furcsákat hallani ezekről a balatoni halakról!*” Egy nagyjából értelmetlenül falba vert kampó mellett apró cédula: „*Ez a szimpatikus kampó mindenfelé jó!*”

Bolondos ifjúságunk után joviálissá válva úgy maradtunk. Bolondosan. Ifjan. Csak azért. Is. Mentünk, vittük, tettük, tudtuk. Mindig.

„*Nem foksz megúszni!*” Egy alacsony gerendán, fejmagasságban olvasható, s mellette egy hatalmas, durva, vörös ököl. Nem, nem úsztuk meg. Sem ő, sem én, sem más, aki átment ez alatt a gerenda alatt. Aki átment az élettétőt tartó, alacsony, durva gerendák alatt.

Lehetetlenségek közepette érett azzá, Bélává, akinek szobája falán egy eredeti „*velocipéd*” csüng, mellyel bizonyára nem tudott volna közlekedni. De tudott mindenféle más két kerekűvel, rémséges pöfögőkkel és oroszláni erőt morgató motorbestiákkal. Tudott mindenféle négy kerekűvel, lelkesedett egy Ladáért, később egy Nissanért, egy finomívú Volvóért. A nagykerékű bicikli viszont láncáttétellel a fejet hajítja. Azt a kerékagyú, áttételekre utalt, borzalmas, közlekedő, otthon nem nyugvó, majdnem örökmozgó fejet.

Nem lelkesedett a sportért. Ácsi! A tenisz nem sport, az vallás! Abban élni kell. Tette. Talán a rengeteg sárga labda juttatta odáig, hogy a saját lábán rohanó tus-tollak mellé színnel itatott ecset is került? Késői korszaknak fogják mondani a műértő urak, a furák.

Az akril színe-világa, neon újdonsága, az erős mikuláspiros és karácsony zöld bevonult Béla lendületes baljába, melynek

bámulatos vonalvezető biztonságát magam deszkavégek megmunkálása során éltem meg. Kerítéshez készítettünk lekerekített léceket. Sablont javasoltam, hogy a végek legalább nagyjából egyformák legyenek, a szalagfűrész egyenletesen dolgozzon. Béla elmosolyodott, majd ceruzával, balkézrel, szabadon kilencven léc végére pontosan ugyanazt az ívet kanyarította. Körzős, vonalzós, subleres, pontozós műszaki-ságomat ekkor a földhöz vágtam, oda a csiszológép mellé.

Író, fűrészelő úr! – mondta – Béla erős keze biztos, mint a lángvágó. Az. 8-as vaslemezből meg tudta alkotni a „*szinkronúszó korcsolya*” címen világverő, nehézsúlyú, fátvolfinom acélilyenségét. Ez a korcsolya jéghegyeken át fog reppenni, libegni, szállni, vagy úszni. Netán szinkronúszni. A sport női kecsességei, acélnehézségei szerint.

Tettamanti Bélától nem búcsúzunk, mert most nem viccelődünk. Búcsúzni viccesen kell, csupa búúval és csúúzzal, hogy az mindig újra megismételhető legyen! Ezúttal nincs ismétlés. Mert ez az alulírott testi-lelki „*rokony*” még itt, ő meg már ott. De együtt kanyarítjuk a könnyű, balatoni ködöt.

Újra búcsúzni majd amott lehet, fogunk. Is. Vagy akkor már minek? Tényleg, fiúk-lányok, minek?

Csak. Mert. És nem tudom.

SZUTRÉLY PÉTER,
Tettamanti Béla unokatestvére

VARGA DOMOKOS GYÖRGY

A lélek nyomában

(negyedik rész)

Harmadik lélekszint: tudatos én

Tekintsük az élővilág harmadik szintű lelki minőségének azt az adottságot, amelynek legfőbb jellemzője a tudatos ÉN-hez (tudatos tudathoz) való kötődése.

Ehhez a lelki szinthez olyan szellemi képesség társul, amelynek jellemzője:

- fogalmi gondolkodás (elvonatkoztatás)
- elméletalkotás
- eszmeigazítás
- saját igazság- és valóságkép kialakulása, rögzülése

Vegyük észre, hogy e harmadik lélekszint csakis az emberi faj sajátja. Habár az állatvilágban több fajnál is kimutatták az ÉN-tudat bizonyos fokú jelenlétét (ún. tükörteszttel, például az emberszabású majmoknál, delfineknel, szürkepapagájoknál, elefántoknál), azonban egyik állatfaj egyedei sem képesek és hajlamosak arra, amire az ember: saját személyes valóságát és igazságát általános érvényűnek tekintve arra törekszik, hogy az egész (egyetemes) valóságot (a mások valóságát is) a maga világlátása szerint formálja, a saját világgépéhez igazítsa.

A harmadik lélekszintet feltételező tudatos ÉN jellemzője, hogy akaratlanul is mindig mindent saját magához viszonyít, saját belső szentháromságán keresztül érzel és értelmez, ennél fogva önmagát mint a világ középpontját éli meg folyamatosan. Ahány ember csak létezik a világon, a tudatos ÉN

szintjén mind ugyanígy érez. Emiatt az egész emberiségnek (s benne a harmadik lélekszintnek) a lehető legtermészetesebb állapota és jellemzője, hogy minden ÉN folyamatosan arra törekszik: embertársai általános (egyetemes) érvényűnek fogadják el az ő személyes álláspontját (valóságképét, világlátását).

A magasabb lélekszint birtoklása egyáltalán nem jelent eleve mélyebb vagy nemesebb (erősebb, érzékenyebb, kifinomultabb) lelki vonásokat. A tudatos ÉN kialakulásával az ember a belső szentháromságának közös irányítása alá kerül. Teste, lelke és szelleme azonban folyamatosan vetélkedik egymással a legfőbb vezérlő szerepéért. Mindenki a maga jussát – a számára kívánatos állapot elérését – óhajtja.

Belső szentháromságunk folyamatos vetélkedése és összehangolódása során a végső szó mindig a léleké.

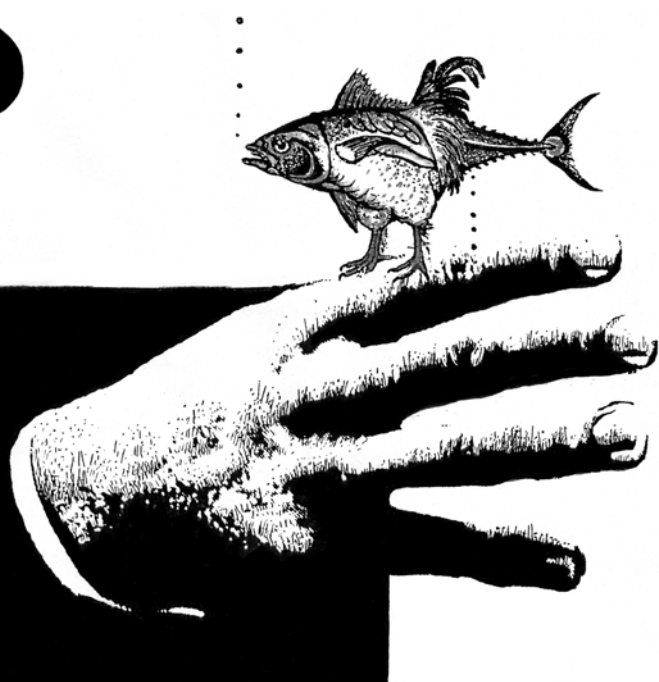
A test mindenekelőtt fizikai élvezetek, kényelmek után ácsingózik, s fizikai kielégületlenségei, szenvedései megszüntetését követeli. A lélek kötődésre, biztonságra vágyik, de szintén fontos számára az elismerés és a szabad érvényesülés, a hódítás és beteljesülés, s nem kevésbé: az emelkedettség. A szellem pedig a valóság helyes értelmezésére törekszik, az ellentmondások, feszültségek észszerű feloldására, a gondok okos kezelésére, a létfeladatok logikus megoldására, s végezetül: elképzeléseinek eredményes megvalósítására.

A test, lélek és szellem azonban nemcsak vetélkednek egymással, hanem kölcsönösen felügyelik egymást, törekedve egymás megsegítésére (kiszegítésére), egy minél egészségesebb, kiegyensúlyozottabb (harmonikusabb) állapot létrehozására.

Belső szentháromságunk folyamatos vetélkedése és összehangolódása során a végső szó mindig a léleké. A léleknek van kiemelkedő szerepe (elsődlegessége) a testhez és szellemhez képest. Testünk már feladná, amikor lelkünk még további erőfeszítésre képes rávenni. Szellemünk elvileg képes az észlelt és a befogadott valóság ellentmondásainak, logikai bukfenceinek felismerésére, ám lelkünk könnyűszerrel kitérhet az észlelt (egyetemes) valóság tényszerű, hiteles elfogadása elől, visszautasíthatja belső valóságképe megváltoztatását, a külső (egyetemes) valósághoz való igazítását.

Vegyük észre: a tudatos ÉN szintjén (állapotában) lelkünket folyamatosan két, egymással merőben ellentétes törekvés jellemzi.

Elvileg minél pontosabb képet nyerünk a külső (egyetemes) valóságról, vagyis minél inkább megfelel a belső valóságképünk a külső valóságnak, cselekedeteink során annál ritkáb-

Öntekervény – Ponty – Tettamanti Béla rajzai

ban kell számolnunk a kettő ütközésével, a valós tények kijózanító hatásával. Lelkünk ezért folyamatosan arra biztatja szellemünket (tudatos tudatunkat), hogy vesse be magát világunk minél pontosabb, tárgyilagosabb megismerésébe, s egy minél igazabb belső valóságkép kialakításába. Ebben az esetben belső képünket igyekszünk igazítani a külső (egyetemes) valósághoz.

Egy kitalált mese vagy történet teljesen valóságosan el tud minket rémiszteni, meg tud ríkatni...

Ennek fordítottja pedig az, amikor lelkünk a külső valóságról nyert képet (ismeretet) igyekszik hozzáigazítani a belső, személyes valóságunkhoz.

Vegyük tudomásul: lelkünk (lélek vezérelte elménk) a belső valóságot éppen olyan valóságos valóságként éli meg, mint a külsőt. Egy kitalált mese vagy történet teljesen valóságosan el tud minket rémiszteni, meg tud ríkatni, örömmel, sőt boldogsággal képes eltölteni. A tudatos ÉN-ünkhöz kötődő lelki

szinten ezért sem törekszünk mindenáron a külső világ helyes (igaz) értelmezésére s az ahhoz való helyes alkalmazkodásra.

Vegyük észre: belső szentháromságunk – lelkünk vezérletével – folyamatosan arra törekszik, hogy élhető belső világot (világképet) alakítson ki ÉN-ünk számára. Mivel életünknek jóval nagyobb és meghatározóbb részét töltjük személyes belső világunkban, mint a külsőben, ezért lelkünk sokkal jobban ügyel arra, hogy belső valóságunkban otthonosan (de legalább is élhetően) érezzük magunkat, mint arra, hogy a külső valóságról hiteles képet szerezzünk és rögzítsünk magunknak. Ha egy külső kép (információ) befogadásától kényelmetlenül éreznénk magunkat, inkább a végsőkig nem veszünk tudomást róla, csak hogy ne kelljen módosítani a már megszokott, kényelmes, otthonos belső képünkön. Vagy ha teljesen kitérni nem tudunk is a külső kép (információ) befogadása elől, legalább – ösztönösen is – úgy értelmezzük (torzítjuk, hamisítjuk), hogy minél kevésbé ütközzön már megszokott (bejáratott) belső valóságképünkkel, vagyis minél kevesebb ellentmondás, s a nyomában minél kevesebb feszültség keletkezzék.

Részlet Varga Domokos György: Isten logikája – Az Élet logikája című kettőskönyvéből. Következik: A lélek nyomában (V.)

Szentjánosi Csaba Helvécia

Anikónak-Kálminak

A csend ujján gyűrű,
a vihar orrlyukában szivárványkarika,
az ostorcsapásos szántóföldön,
tücsökromantika.

A tócsában: holdmerülés,
a télben napsütéses nyár,
vágató ló az idő, de a
kakukkos éjfél mindig hazajár.

A ház gallérja a párkány,
bent kőműves munka folyik,
a fa megosztott vonalánál,
két végtelen vitatkozik.

A szívbe menekülő róka fut,
a repülő, hangját ledobja,
fiam kezében kalapács,
cimbalmeső üt, lambériadarabokra.

A kert nagyobb, mint egy pályaudvar,
befutnak ide a környezeti hírek,
méhek mászkálnak álmot keresve,
míg a percek új reményt visznek.

Halk bűgású galambok,
Weöres Sándor verséből kiszálló cinkék,
én a kabátomban innen, minden
állati – és emberi lelket hazavinnék.

A mondat ikrákat rak: a pontokat,
Helvécián minden kimondatott,
a fák préselt leveleiben ég és föld
nagy találkozása, emléket hagyott.

Duzzadt hordók, széles utcájú gerendák,
mámoros bogarak, bíboros muskátli,
itt a ködben, szürke időben is jó –
a jövő falának épülését látni.

Kimosott edények, száradó fűszálak,
a farakásban megbújik a reggel,
a cipő elindul, az ásó feláll....
kapcsolatába lép, két fiatal házasesember.

Magyarország kincse minden rög,
minden felhő, minden szarvaslábnyom,
fiam-menyem arcát nézem, mindenem
szívük pecsétjét látom.

Egymást követik, mint a libák, kutyaik
kikaparják nekik...nem csak a gesztenyét,
igazi gazdák, igazi adakozók, földművesek,
visszaforgatják a világnak – másik felét.

Jóna Dávid

A rómaiakhoz

Orbán Ottó A rómaiakhoz című versére

„Sérült társadalom
sérült elitet produkál.”

Nem az utópiákkal volt a baj,
azzal a lelkesedéssel inkább, ami ránk erőltette.
Amikor azt mondták:
akkor is jó lesz nektek, ha beledöglötök,
aztán tényleg kicsit mindig beledöglöttünk
az értünk tett intézkedésekbe,
ahogy megvédték minket, magunktól.

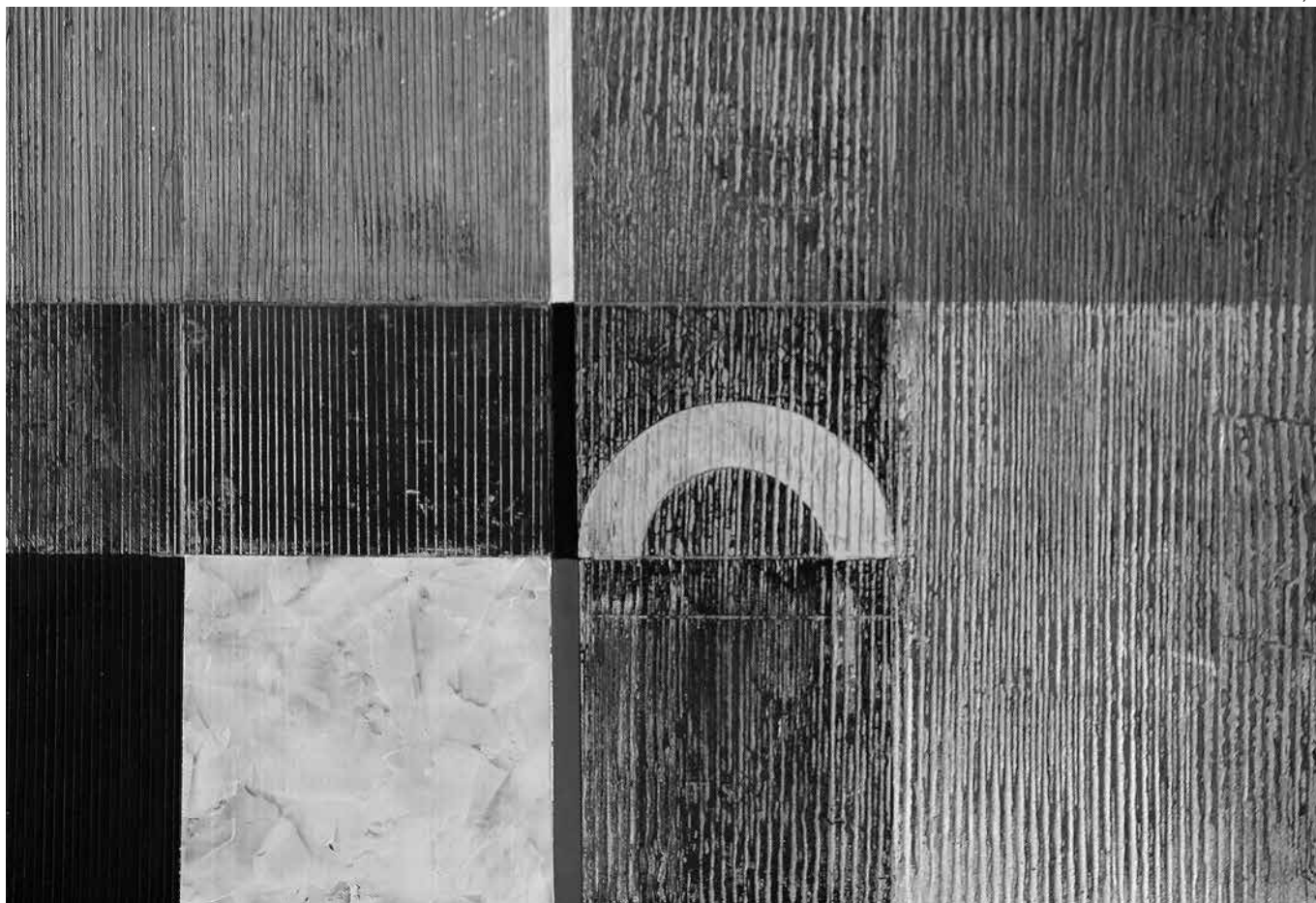
Jöttek persze a kritizálók, a kerékkötők,
hol a kakastoll, hol rendőrségi lada niva nem tetszett,
joggal vagy jog nélkül,
hisz „valahol megint utat tévesztettünk”,
a vezér végigszáguldott a maga színén,
majd a sötét gyalogot leütötte.
A társadalom hagyta, majd elfelejtette őket.

A tévé székháznál beáldozott rendőrnő remegett,
a Szabadság téren – milyen szép szimbólum,
aztán lőtték gumilövedékekkel emberekre,
a hazugságok árát itt mindig más fizeti meg,
ez nem elmélet, ez gyakorlat – mondták,
és néhánynak kilőtték a szemét.

A kormányt, ha csak egy irányba tekerik,
akkor körbe fog menni a járgány.
Aztán mégsem, láss csodát: az utópia-sztrádán
kezd el száguldozni,
ott, ahol megfordulni már nem lehet,
esetleg négy év múlva, a következő kijárón.
Ilyenkor előz, lehang, dudál, elsodor, elüt.
A költőnek viszont egy hazája van,
amit mindig kisajátítanak.

Ellenségeket fel kell építeni hozzá,
satírozni, színezní, majd sulykolni.
Az ember az önfelmentés teája mellé
háztartási kekszéként kapja, hogy ki sorsának okozója.
Mert valakire kell mutogatni.
Ilyen egyszerű ez. Nincs új a nap alatt.
Igaz, rómaiak?

Budaházi Tibor festménye

Sarusi Mihály

Gyöngyöt gyöngyöztél

hangverseny
a
veszprémi
kórházban

a
a szülőszobától balra
három csodálkozó
babával hóna alatt
ápolónő üget
szoptatni

hosszú kocsin tolják
a tucatnyi csöppséget
sorba fektetve

jobbra
Gyöngy
gyöngyözhet
az ajtó mögött

HA EGY KICSIT VÁR
MEGVAN A BABA

Szentjános Csaba

Fannusnak 12

Éjszaka van, a Lánchídra kiültek a fények,
mint a verebek,
hasadban a vacsora, paplanod,
mint a kenyér bele – jó meleg,
egy kutya megáll a ház sarkánál,
mintha a világon egyedül lenne,
a ház kapuja be van zárva, különben,
hogyan megsimogasd hozzád fölmenne.
A hold is tanácstalan, nem tudja,
hogyan nézte az előbb,
ott hagyta őrhelyét, mert kicsit hozzád lejött.
Pár autó is kóborol az úton, eltévedt bárányok,
én is még a klaviatúrán, egyhelyben járok.
A Tejút is, mint kiborult tej, kifolyt az égre,
Fannus, ilyen messziről is megnyugtatsz,
akkora benned a béke.
Isten is mindig fent van,
szívesen elaludna melletted végre.

s már csak egy jaj
alig hallható
tán száját tépi
tán tán az orvos fenekit csípi
remeghet lába
rezegeve
NYOMJA, MENYECSKE!
nyomja
nyomja, s nem ordít
vágás után nyolcadikra
vérben ázva:
fiú!
GERGÓ!

N
NINCS GYUFÁJA?
MERT ÉN NEM DOHÁNYZOM
CSAK DOHÁNYT VETTEM
cidrizik a szomszéd
asszonya reggel óta
Gyöngy meg fertály órája

első sírása veri dob fülem
Gergő Gergő Gergő Gergő
Kis Sarusi Curtuti Kurtucz
Romulus Csángó Mihu Sarusi
Mihály György Gergely Borbála
Erzsébet Farkas ordítását
zengi az ország
Európa, Ázsia
az a hun-latin ivadék Kurtucz
az a magyar Farkas
s az a keleti vágású Kállai
Gyöngy!
Gergő!
Gyöngyös Gergő
mily drága, véres
mily drága, fürdés után

KIKÖPÖTT ANYJA!
NEM, TISZTA APJA!
élet
élet
édes
s a nap is szebben süt
világol az égen
bármely napnál értelmesebben
Gyöngyeim

* Járványtól bezártan régi dolgaimat rendezve bukkantam e költeményre, amelyet 45 éve, fiam születésekor írtam a bakonyi megyeszékhelyen, s amely nyomdafestéket még nem látott. Szent Iván hava 9-én – ha megérjük – ezzel fogjuk a feleségemmel, Gyöngyikével köszönteni. (A szerző.)

Németh István Péter versei

Félálomban, szüleim öléből

1960-as évek

A jobb kezem felőli vonatablak
Már nem rámáz be titeket,
Fehér pincék, zöld szőlőhegyek,
Mint a mozdony, minden fekete lett.
Révfülp, Őrs, Badacsony – elhagylak.

Ám egyszerre csak kitakarózik
A Hold, és oly ezüstösen süt le,
Hogy a szívem felől kékes szürke
Lesz az éji Balaton tükre –
S híd feszül a fonyódi molóig...

Kisörsi zsoltár

Halak aludtak alattam
és télikabátomra szürke szálanként
kaptam
a fényt,
hogy betegen álltam legutóbb itt.

Most e deréknyi vízíg szaladva
mint akin őrjás arany hullám lódít
letérdeplek a fínom iszapba.

Lábnyomod ikonja

K – közelítség, s én egyre csak írom e
végtelen verset, ma is írtam idáig,
amit innen utánam egy angyal (csakis ezt,
mibe fogtam) már szakadatlan játszik,
nem hagyja az énekem énekét
abba, akárha tücsök, ki a réten még
tovább szól, szól, bár lépted alá örömost
hajoló füvecskék alig-neszezése miatt
el kéne azonnal némulnia –

Lukáts János

Furcsa tavaszi szonett

A balkonon virágot ültetek
a muskátli emeli rőt fejét
kíváncsian néz jobbra-balra szét:
Mi ez, tavasz már? Vagy csak kikelet?

A macska mozdul, dől a kis kosár
indul, orrával körbe szimatol,
színek, szagok csábítják valahol,
a faágról lebúg egy gerlepár...

Ezek itt mind titkolnak valamit
egymáshoz szólnak furcsa nyelveken,
meg kell kérdezni gyorsan valakit:

Mi történik? Árulja el nekem!
Muskátli, gerle, macska tudja már:
Tavasz, tavasz van! Nem érzed, számár?!

Inspiráló innovációk

Kis segítség nagy ötletekhez – Giles Lury könyvéről

Marketingtörténetek, nemcsak marketingeseknek! Giles Lury *Inspiráló innovációk: 75 marketingtörténet, kis segítség nagy ötletekhez* című műve egy rendkívül olvasmányos, tanmesékből szőtt kötet, amely 75, világszerte ismert márka történetét meséli el szórakoztató formában, kiemelve az inspiráció forrását jelentő kulcsmomentumokat, ötletszikrákat is. A kötetben szereplő anekdoták arról tesznek tanúbizonyságot, hogy a legnagyobb ötletek sokszor ott rejtőznek, ahol nem is keresnénk, és akkor születnek, amikor nem is várnánk. Lury szerint csak résen kell lennünk!

A könyv a világhírű brandek, termékek és szolgáltatások valós történeteinek keresztül azoknak az „őrülteknek”, feltalálóknak, innovátoroknak, evangélistáknak és lázadóknak a gondolkodásmódjába enged bepillantást, akik úgy döntöttek, hogy mernek változtatni a dolgokon, hogy ezáltal maradandót alkossanak, és valahogy jobbá tegyék a világot.

Egyes felmérések szerint az új termékek és szolgáltatások 70 százaléka megbukik. A könyv viszont arra a 30 százalékra fókuszál, akiknek sikerült nagyot „dobbantaniuk”. Gondolták volna, hogy a világ első ragasztóasztifájának (PRITT STICK) alapötletéhez egy repülőgép leszállása során elkészülő smink látványa adta az inspirációt? Vagy hogy az AIRBNB alapítói 2007-ben még mindennapi megélhetési problémákkal küszködtek, bombasztikus vállalkozásuk alapkonceptióját pedig három sikertelen próbálkozás előzte meg? Az innováció megannyi formában lát napvilágot; kibontakozhat szépen lassan, de akár hirtelen is utat törhet magának, és ehhez hasonlóan az inspiráció is számos forrásból eredhet. A kötetben szereplő anekdoták tanulságai alapján bárhol és bármikor inspirációra lelhetünk. Ha jó innovátorok akarunk lenni, mindig mindenhez kellő kíváncsisággal kell hozzáállnunk, állítja a szerző, Giles Lury, aki a *The Value Engineers* vezető márkatanácsadó vállalat igazgatója és a nemzetközi marketingélet egyik meghatározó szereplője.

...a formabontó innovációkhoz
nem feltétlenül szükséges mindig
a fogyasztói igényekből kiindulnunk.

A marketingmantra napjainkban egyre inkább arról szól, hogy az innováció mindig a fogyasztóval kezdődik, a „fogyasztói insight” pedig mindennek az alfája és az omegája. Giles Lury e kötetét a világ összes újtító szellemű vállalkozójának és marketingesének ajánlja, hangsúlyozva, hogy a formabontó innovációkhoz nem feltétlenül szükséges mindig a fogyasztói igényekből kiindulnunk.

tói igényekből kiindulunk. Hagyjuk, hogy környezetünk is inspiráljon bennünket!

Giles Lury a „*The Value Engineers*” vezető stratégiai márkatanácsadó cég igazgatója, több reklámhatékonysági díj nyertese. Számos innovációs projekten dolgozott, amelyek közül sok hatalmas sikert aratott, de akadt köztük olyan is, amely kudarcba fulladt. Mindez Giles számára kellő tanulási tapasztalatot adott, és számos története alapjául szolgált. Hat könyvet írt eddig, köztük két, marketingtörténeteket tartalmazó kötetet is, melyek a „*The Prisoner and the Penguin*” (*A rab és a pingvin*), valamint a „*How Coca-Cola Took Over the World*” (*Hogyan hódította meg a Coca-Cola a világot?*) címet viselik.

Az „*Inspiráló innovációk: 75 marketingtörténet, kis segítség nagy ötletekhez*” című kötet, valamint a Pallas Athéné Könyvkiadó (PABooks) korábban megjelent kiadványai megvásárolhatók a PABooks webáruházában: a www.pallasathenekiado.hu oldalon. A kiadó kiemelt figyelmet fordít a közösségépítésre is. Facebook-oldalán (www.facebook.com/PallasAtheneKiado) és podcastcsatornáján (elérhető a *Spotify* és az *iTunes* platformokon) az érdeklődők további hasznos, érdekes információkat találhatnak a megjelenő könyvekről és a hozzájuk kapcsolódó eseményekről.

Bobory Zoltán

Fogadkozások, ősi álmok

Egyszer volt... amikor kiegyenesedtünk, és két lábra álltunk. Voltak álmaink. „Mert álmok híján, holt leány a lélek” (Juhász Gyula) Azóta járunk így. Azóta így járunk. És azóta kergetjük álmainkat. Azt, hogy majd szebb, jobb lesz. Várjuk. És reménykedünk. Így könnyű.

Könnyű kérni a Jóistent, hogy szebbnek, jobbnak láthassuk a világot. De hát ez nem az ő dolga, hanem a mienk. Az enyém, a tied, az övé. Hogy segít, ha megérdemljük, ha látja az igyekezetet, abban a hívő biztos lehet. Ezt higgyed...

Akkor lesz erőd kiállni a lerongyolódott, feltartott kezűek csoszogó sorából. Félreállni, vagy a sor elejére: belevágni a forgatókönyvet a „rendező” képebe.

Egy könyv tartalomjegyzékéből

Steven Rose: *Vádirat a vegyi és biológiai hadviselés ellen; 1970*

A VEGYIFEGYVEREK	A VEGYI ÉS BIOLÓGIAI FEGYVEREK
A célba juttató rendszerek	ALKALMAZÁSA
A pszichokémiai harcanyagok	A vegyi és biológiai fegyverek
A napalm	pusztító hatása
A napalm tulajdonságai	A vegyi és biológiai fegyverek
A gyújtó hatás technikája	megfékezhetlensége
és a napalm kialakítása	A vegyi és biológiai
A napalm hatása	hadviselés
Következtetés	humánus voltának mítosza
BIOLÓGIAI FEGYVEREK	A vegyi és biológiai fegyverek
A veszély nagysága	létrehozásának lehetősége
A fegyverek hatóköre	a kisebb államokban
A biológiai fegyverek előnyös	VITA
és hátrányos tulajdonságai	Néhány következtetés
VITA	Képmelléklet
AZ ÉHEZÉS MINT FEGYVER	Szómagyarázat
Az éhezés hatása	Táblázatok
Az élelmiszerek elpusztítása	
Lombtalanítás	
és terméspusztítás	
VITA	

Lejegyezte: Cs.Á.

Ez elfogadhatatlan, mi nem szoktunk ilyen forgatókönyv szerint élni. És nem is fogunk... Mi a pusztában járók szabadságára vágyunk, amikor láthatjuk, hogyan ér össze a föld az éggel. A véges a végtelennel.

Ahol és amikor úgy élhetünk, ahogy mi szeretnénk és akarunk. Az ősök, nagyszüleink, szüleink szokásai, tanítása szerint. És kívánságát teljesítve: mutassatok utat, célt az utátnak jövőknek. Hogyan?

Tanuljatok meg újra kérdezni. Őszintén. Ne legyen álság, félelem már a kérdésben. Mert akkor – talán – őszinte választ is kaptok.

Friss fogadkozások, jókívánságok, remények. Gondolsz-e arra, hogy amikor kimondod, bárhol, bárkinek, van-e tartalma, hittel, őszintén mondod-e? Vagy csupán híg megszokás, frázis? A válaszhoz az önvizsgálat ma a legfontosabb. A kiegyenesedéshez, a két lábon járáshoz. Amikor fölemeled a fejed.

Csak így érdemes. Akkor úgy, ahogy szeretnéd, járhatod a „pusztát” keresztül kasul. És keresheted a madarak fészekrakó helyét, az almot, fölötted a csodaszarvassal. Szabadságban. Ami úgy él benned, mint a Jóisten. A te Istened, a mi Istenünk. A tanításával: legyen békesség közöttünk.

De meg ne add magad. Azt nem lehet, azt nem szabad. Nekik pláne, akik a mi szabad „szikünk” helyett a flaszteron járnak örült, a legszentebbet is gyalázó táncukat. Pusztulást remélő őrjöngésükkel.

Lássák, ha egymás felé fordulunk, mosolygunk egymásra. Az önmagunkban vetett hit erejével.

Búvópatak

Polgári, kulturális és társadalmi
havilap – www.buvopatak.hu

Alapító, főszerkesztő: CSERNÁK ÁRPÁD

Tervezőszerkesztő: CSERNÁK BÁLINT

Főmunkatárs: FARKAS JUDIT

Olvasószerkesztő: Szabó Pap Edit

Munkatársak: Lukács János, Németh István Péter,

Ország László, Papp Árpád, Sarusi Mihály, Szutrély Péter

Nyomdai munkák: Pethő Kft, Kaposvár, Fő utca 57.

Felelős vezető: Pethő László

Sokszorosítás ideje: 2020. június, sorszáma: 6/2020

E-mail: posta@buvopatak.hu

ISSN 1588-9335

Kiadja: BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY

Kaposvár, Somssich P. u. 11–13. I/12.

A kiadásért felelős: Csernák Árpád

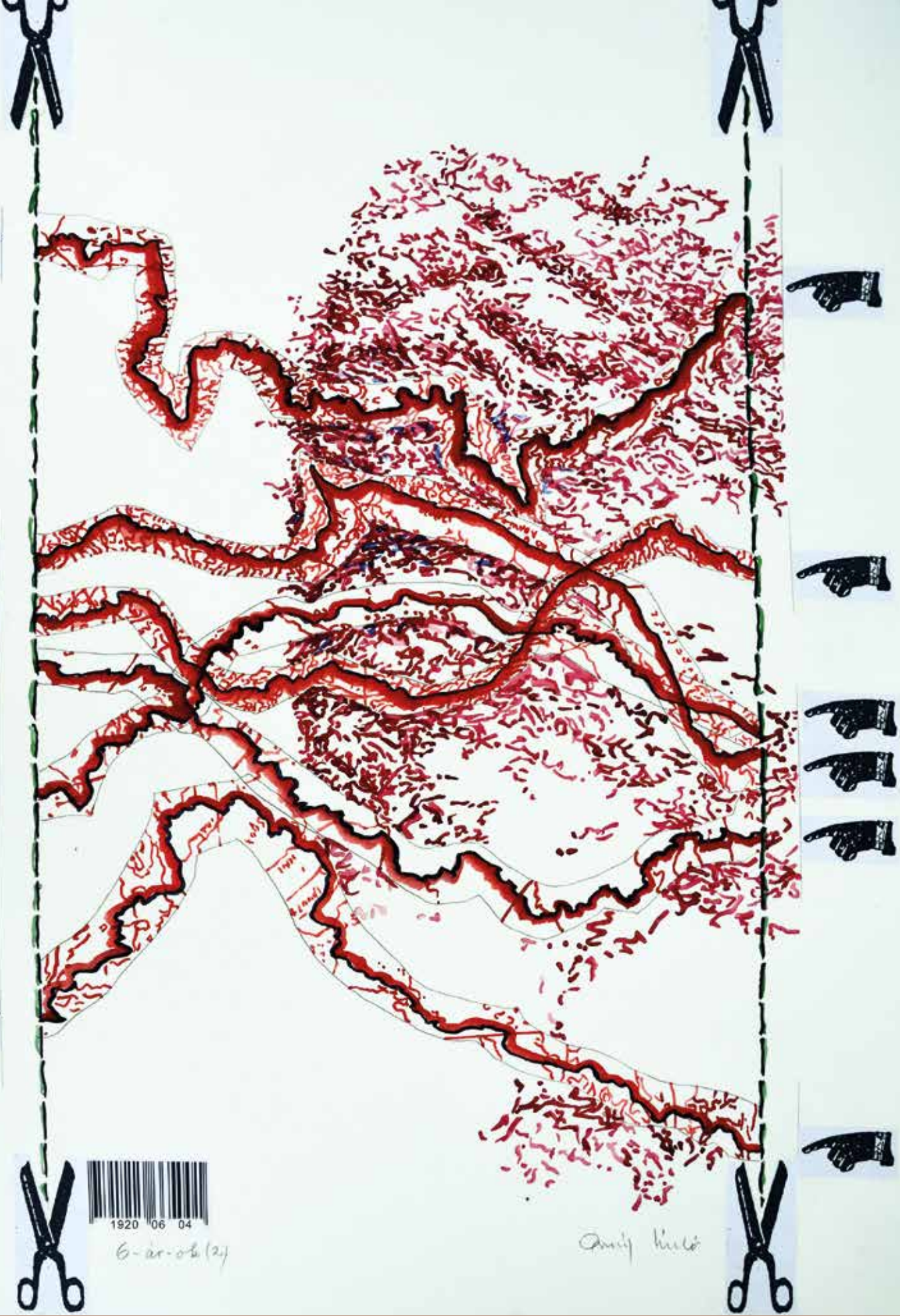
A Búvópatak Alapítvány számlaszáma:

10918001-00000012-93920004 UniCredit Bank Hungary Zrt.

IBAN szám: HU62 – BIC (SWIFT kód): BACXHUHB

BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY

6-ar-06(2)

Országy László

Országy László elektrográfiája

Kapható az újságárusoknál

A *Bűvópatakot* 2020-ban is keressék az újságárusoknál!
A lap éves előfizetési díja 5000 Ft. Megrendelhető az impresszumban olvasható elérhetőségeink valamelyikén.

TÁMOGATÓINK

